

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VIEŠOSIOS TEISĖS KATEDRA

Vytauto Klimo
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studento

MAGISTRO DARBAS
**DIPLOMATŲ IMUNITETAI IR JŲ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS
RESPUBLIKOJE**

Rašto darbo vadovas:
prof. dr. Dainius Žalimas
Recenzentas:
doc. dr. Haroldas Šinkūnas

Vilnius
2017

TURINYS

ĮVADAS	2
1. Diplomatų imunitetų samprata	5
1.1. Diplomatų imunitetų istorinė raida ir teorinės prielaidos	5
1.2. Imunitetų palyginimas su privilegijomis	12
2. Diplomatų imunitetų rūšys	16
2.1. Diplomato asmens neliečiamybė	16
2.2. Imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos	25
2.3. Imunitetas nuo civilinės ir administracinės jurisdikcijos.....	29
3. Fiskaliniai imunitetai	39
3.1. Atleidimas nuo priimančiosios valstybės mokesčių	39
IŠVADOS	48
LITERATŪROS SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA (lietuvių kalba)	56
SUMMARY (anglų kalba).....	56

ĮVADAS

Nuo seniausių laikų tautos norėdamos bendradarbiauti tarpusavyje turėjo ne tik siųsti, bet ir apsaugoti viena kitos pasiuntinius, net jei ir šie nešdavo blogas naujienas. Tam, kad šalių pasiuntiniai nenukentėtų dėl įtemptų tarpusavio santykių ir bendradarbiavimas būtų įmanomas, pasiuntiniams reikėdavo ypatingos apsaugos priimančiojoje valstybėje. Šis archajiškas diplomatų statusas išskirtinai pabrėžtas ir 1961 m. priimtos Vienos konvencijos dėl diplomatinių santykių (toliau – Vienos konvencija) preambulėje, kurioje pažymėta, kad „visų šalių tautos nuo senų laikų pripažįsta diplomatų statusą“.¹ Ypatingas diplomatų statusas yra būtinas diplomatams, kad jie galėtų tinkamai vykdyti savo pagrindinę funkciją – atstovauti siunčiančiąją valstybę. Diplomatus asmens neliečiamybė, kaip paprotinė norma, įsitvirtino pirmiausia, o vėliau iš jos išsivystė ir diplomato imunitetas nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos. Laikui bėgant valstybės ėmė viena kitos diplomatams suteikinti ne tik imunitetus, tačiau ir specialias privilegijas siekiant palengvinti diplomatų funkcijų vykdymą. Imunitetai ir privilegijos ilgainiui tapo dvi neatsiejamos diplomato statuso dalys. Galiausiai visi įsitvirtinę papročiai buvo išsamiai kodifikuoti Vienos konvencijos. Vis dėlto, tarptautinis teisinis reguliavimas yra pakankamai bendro pobūdžio ir reikalauja perkėlimo į nacionalinę teisę, dėl to aptariant diplomatų imunitetus kartu būtina nagrinėti ir Lietuvos Respublikos diplomatų imunitetus ir privilegijas reglamentuojančias normas. Dėl to šiame darbe ir bus apžvelgiamas diplomatų imunitetų ir privilegijų reglamentavimas tarptautiniu lygmeniu ir analizuojamas jos įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje.

TEMOS AKTUALUMAS: Tema yra aktuali ne tik Lietuvos Respublikos diplomatams, kurie kasdien naudojami diplomatų imunitetais, tačiau ir teisėsaugos institucijų darbuotojams bei teismams, kadangi jie taiko teisę, tam, kad Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių diplomatai, vykdantys savo funkcijas Lietuvoje galėtų tinkamai atstovauti savo valstybėms ir jų veikla nebūtų nepagrįstai varžoma. Darbo tema aktuali ir Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui, nes temos analizė padės geriau suprasti diplomatų imunitetų ir privilegijų reguliavimą tiek tarptautinėje teisėje, tiek ir nacionalinėje teisėje bei identifikuoti reguliavimo spragas ir rasti efektyviausius šių sprangų šalinimo būdus.

DARBO TIKSLAS: identifikuoti pagrindines diplomatų imunitetų reguliavimo ir taikymo problemas Lietuvos Respublikoje ir pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus.

¹ Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių, Valstybės žinios, 1999-10-06, Nr. 83-2455.

DARBO OBJEKTAS: Šiame darbe bus aptariami ne tik diplomatų imunitetai, tačiau ir diplomatų privilegijos dėl itin susijusio šių kategorijų pobūdžio. Darbe nebus aptariami aptarnaujančiojo ar administracinio-techninio personalo imunitetai ir privilegijos, taip pat nebus aptariami diplomatų šeimos narių imunitetai. Nebus lyginami diplomatų ir konsulinių pareigūnų imunitetai, o diplomatinių atstovybių imunitetai bus aptariami tik tiek, kiek tai neatsiejamai susiję su diplomatų imunitetais. Tokią darbo tyrimo apimtį sąlygoja itin plati aptariamų temų apimtis.

DARBO UŽDAVINIAI:

1. Įvertinti šiuolaikinės diplomatų imunitetų sampratos raidą.
2. Nustatyti pagrindines problemas, kylančias taikant svarbiausius diplomatų imunitetus – asmens neliečiamybę ir imunitetus nuo baudžiamosios, civilinės ir administracinės jurisdikcijos.
3. Aptarti ir įvertinti pagrindinius fiskalinius diplomatų imunitetus ir muitų privilegijas bei jų įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje.

DARBO METODAI:

Lingvistinis – metodas naudojamas pažodiniame darbe aptariamoms Vienos konvencijos nuostatų bei Lietuvos Respublikos teisės aktų prasmės aiškinimui. Metodas taip pat naudojamas aiškinant įvairių mokslininkų nuomones darbe aptariamomis reguliavimo problemomis.

Sisteminis – metodas naudojamas nustatyti atskirų diplomatų imunitetų vietą bendroje diplomatų imunitetų sistemoje bei jų tarpusavio ryšius.

Istorinis – darbe nagrinėjama diplomatų imunitetų istorinė raida, lyginamas atskirais laikotarpiais įsitvirtinęs diplomatų imunitetų teorinių prielaidų suvokimas. Darbe taip pat lyginami skirtingų redakcijų poįstatyminiai teisės aktai, siekiant įvertinti vėlesnės redakcijos efektyvumą.

Lyginamasis – naudojamas diplomatų imunitetų tarpusavio palyginimui, taip pat tarptautinio ir nacionalinio diplomatų imunitetų reguliavimo gretinimui ir skirtumų analizei.

DARBO ORIGINALUMAS: Per pastaruosius penkerius metus Vilniaus universitete šio darbo ar panašiomis temomis nebuvo apgintas nei vienas magistro darbas ar disertacija. Nors užsienio universitetuose diplomatinių imunitetų tema yra nagrinėjama dažniau, tačiau nėra aptariamas diplomatų imunitetų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje. Darbo temą nagrinėjo Audrius Paksas savo disertacijoje dar 2000 m., tačiau disertacijos tema buvo daug platesnė, be to, Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas susijęs su diplomatų imunitetais yra reikšmingai pasikeitęs. Darytina išvada, kad šio

magistro darbo tema seniai nenagrinėta ir reikalauja atnaujinimo pagal naujausios redakcijos galiojančius teisės aktus bei jų taikymo praktiką.

DARBE NAUDOJAMI ŠALTINIAI: darbe daugiausia remiamasi Vienos konvencija, Lietuvos Respublikos įstatymu dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso² taip pat Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymu.³ Darbui reikšmingi šaltiniai yra Audriaus Pakso disertacija bei autorės Eileen Denza Vienos konvencijos komentaras, kuris sudaro sąlygas tirti konvencijos nuostatas pagal jų istorinį kontekstą ir tarptautinę taikymo praktiką. Darbe remiamasi įvairių užsienio autorių straipsniais bei knygomis.

² Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso, Valstybės žinios, 1991-10-20, Nr. 29-791.

³ Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1999-01-15, Nr. 7-140.

1. Diplomatu imunitetu samprata

1.1. Diplomatu imunitetu istorine raida ir teorines prielaidos

Diplomatu imunitetu svarba buvo suprasta dar paciais seniausiais laikais, kuomet pirmieji žmones eme burtis i gentis ir formavosi pirmosios bendruomenes, del to norint tinkamai suprasti diplomatu imunitetu instituta butina apzventgi jo istorine kilmę ir raida. Diplomatu imunitetu svarba buvo suprasta taip anksti, nes pirmykstem bendruomenems neišvengiamai teko ne tik tarpusavyje bendrauti, tačiau ir bendradarbiauti. Savaiame suprantama, kad bendruomenes vadova siusti i misija dalyvauti derybose arba pranešti zinia yra ne tik nepraktiska, tačiau ir labai pavojinga, del to šiam tikslui buvo siunciami pasiuntiniai. Nepaisant to, bendradarbiavimas pasiuntiniais taip pat keler daug isšukių tiek atstova siunciančiai bendruomenei, tiek pasiuntini priimančiai. Viena iš svarbiausių problemų neabejotinai buvo siunciamo pasiuntinio fizines apsaugos problema. Tiek priimančioji, tiek siunciančioji bendruomenė tam tikru istoriniu momentu suprato, kad abipusis bendradarbiavimas neįmanomas be tarpusavio pagarbos ir pasiuntinio asmens neliečiamybės. Haroldas Nikolsonas netgi teigia, kad „diplomatu imunitetai buvo pirmasis visuotinai įtvirtintas principas, nes žmones turėjo labai anksti suprasti, kad jokios derybos negali pasiekti rezultatu, jeigu kurios nors pusės pasiuntiniai būtų nužudomi vos atvykę.“⁴ Tai reiškia, kad vienas iš seniausiai pradėjusių vystyti pasiuntinių imunitetu yra pasiuntinio asmens neliečiamybės imunitetas, kuris turėjo sudaryti bent jau minimalias sąlygas pasiuntiniui tinkamai veikti priimančiojoje valstybėje, nesibaiminant sulaikymo ar kalinimo dėl atstovaujamos valstybės pozicijos ar pranešamos žinios.

Tikrąją diplomatinų imunitetu priešistorę būtų galima aptikti senovės Indijoje, nes manoma, kad privilegijų ir imunitetu institutas atsirado būtent Manu institutuose, kurie yra archajiški Indijos kodeksai, sukurti dar 1500 m. pr. Kr. Pagal šiuos šaltinius priimamajam svečiui turėjo būti suteikiama vieta atsisėsti, vandens ir maisto.^{5 6} Kaip teigia senovės Indijos mokslininkas Chanakija „karaliai kalba per savo pasiuntinius, dėl to pasiuntiniai privalo tinkamai vykdyti karalių instrukcijas, o jų nužudymas būtų

⁴ NICKOLSON H., *The Evolution of Diplomatic Method*. Lesteris: University of Leicester Press, 1998. p. 2.

⁵ VAN DER TOOM K., *Migration and the spread of local cults*. Levenas: Peeters Publishers, 1995. p. 365-377.

⁶ COHEN R., WESTBROOK R., *Amarna Diplomacy: The Beginnings of International Relations*. Baltimorė: John Hopkins University Press 2000. p. 245.

neteisingas, net jei šie būtų nepageidaujami.⁷ Matoma, kad jau senovės Indijoje buvo bandoma paaiškinti pasiuntinių imunitetų kilmę teigiant, kad pasiuntiniai atstovauja savo karalių, o karalius veikia per pasiuntinius. Tai reiškia, kad pasiuntinys buvo ne savo valstybės, tačiau savo monarcho atstovas užsienyje.

Kaip ir kitos valstybės senovėje, Romos imperija taip pat neturėjo nuolatinių diplomatinių atstovų tokių, todėl esminį vaidmenį diplomatiniam gyvenime užėmė legatai, kurie kartu buvo ir pasiuntiniai. Jiems buvo suteiktos specialios privilegijos, nes legato pozicija buvo laikoma šventa.⁸ Pasiuntinio nužudymas ar įžeidimas galėjo netgi būti pretekstas karui. Dėl šių priežasčių būtų galima teigti, kad tinkamas pasiuntinių priėmimas senovės Romoje jau buvo paprotinė norma. Imperijos laikotarpiu (nuo 27 m. pr. Kr. iki 476 m. pr. Kr.), imperatorius skyrė visus pasiuntinius, kurie šiam teikdavo atskaitas, o imperatorius tuomet priimdavo sprendimus dėl karo ir taikos. Senovės Romos diplomatijoje matomas aiškus pasiuntinio statuso išaukštinimas, o imperijos laikotarpiu ir glaudus pasiuntinio santykis su imperatoriumi, kas parodo, jog senovės valstybėse buvo stipriai įsitvirtinęs diplomatinių imunitetų kildinimas iš monarcho suvereniteto. Be to, matyti, kad Romoje tinkamas elgesys ir pagarba pasiuntiniams jau buvo susiformavusi paprotinė norma, o tai leidžia išvelgti tiek moderniujų imunitetų, tiek ir privilegijų užuomazgas.

Pirmoji organizuota diplomatinė sistema išsivystė vėlyvųjų viduramžių ir Renesanso laikotarpių sandūroje tarp Italijos miestų-valstybių, kadangi tarp jų ėmė veikti nuolatinės diplomatinės atstovybės, buvo saugomi diplomatiniai archyvai ir pasireiškė įvairūs kiti moderniosios diplomatijos elementai. Įdomu tai, kad diplomato pareigos kartu lėmė ir įvairius suvaržymus, pavyzdžiui, kai kurių miestų-valstybių valdovai pagarbiai elgėsi su užsienio diplomatais, tačiau siekdami apsisaugoti nuo šnipinėjimo priimančiosios valstybės vietiniams gyventojams draudė su jais kalbėtis apie viešuosius reikalus. Be to, siunčiančiosios valstybės diplomatams nebuvo leidžiama turėti jokios nuosavybės priimančiojoje valstybėje.⁹ Nepaisant valstybių vadovų išvelgtų pavojų įsileidžiant nuolatinės užsienio valstybių atstovybes į savąją, nuolatinių diplomatinių

⁷ Arthashastra tai senovės Indijos mokslinis darbas, sukurtas autoriaus Chanakijos apie 350–275 m. pr. Kr. Šioje knygoje aptariami įvairūs valstybės valdymo aspektai, ekonominės ir karinės politikos ypatybės iš RANA K.S., *Inside Diplomacy*. Naujasis Delis: Manas Publications, 2000. p. 45.

⁸ NEVERA A., *Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos apribojimai asmenims, kurie pagal tarptautinės teisės normas naudojami imunitetu* [interaktyvus]. Vilnius: Jurisprudencija, 2008 Vilnius. p. 2 [žiūrėta 2017-03-28].
Prieiga per internetą:
<https://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=266130>.

⁹ LEE D., HOCKING B., *Diplomacy* [interaktyvus]. Bradfordas, University Press, 2011. P. 156. [žiūrėta 2017-03-15].
Prieiga per internetą:
<https://bradscholars.brad.ac.uk/bitstream/handle/10454/7210/IPSA_Encyp_Diplomacy_28_April.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

atstovybių privalumai nusvėrė trūkumus ir toliau nuolatinių diplomatinių atstovybių institutas nuosekliai vystėsi.

Prasidedant ankstyviesiems moderniosios Europos laikams, diplomatų rangai ir viršenybės klausimas buvo aukščiausios svarbos. Kadangi diplomatai buvo savo suverenu atstovai, bet koks garbės ar negarbės ženklas buvo laikomas tiesiogiai tokiu pat ženklu ir pačiam suverenui. Po renesanso laikotarpio sparčiai ėmė augti nuolatinių diplomatinių misijų skaičius, valstybės kūrė vis pastovesnes institucijas, per kurias galėtų organizuoti nenutrūkstamą tarpusavio bendradarbiavimą. Diplomatinės teisės raida ir nuolatinių diplomatinių atstovybių kūrimasis kėlė naujus iššūkius siunčiančiajai ir priimančiajai valstybei reguliuojant tarpusavio santykius, kadangi misijos į kitas valstybes vykdavo konkrečiais klausimais, pavyzdžiui, dalyvauti derybose, sudaryti tam tikrą sutartį ir pan. Tačiau nuolatinė atstovybė kelia daug praktinių klausimų dėl mokesčių, susisiektimo su siunčiančiaja valstybe apsaugos, diplomatų judėjimo laisvės ir daugelį kitų.

Būtų galima teigti, kad 1814–1815 metais vykęs Europos valstybių Vienos kongresas buvo diplomatinės teisės proveržis padėjęs pamatus moderniosios diplomatijos institucinių organizacinei struktūrai, kuria turime šiandien. Vienos kongresas įtvirtino diplomatų tarpusavio rangus ir jų pirmumo taisykles (ambasadoriai, legatai ir nuncijai, pasiuntiniai ir įgaliotieji ministrai bei reikalų patikėtiniai).¹⁰ Tam tikra prasme šios diplomatų klasės nebuvo novacija diplomatinėje teisėje, tačiau Vienos kongreso dalyviai atliko itin reikšmingą žingsnį – jie kodifikavo iki tol buvusių papročius šitaip suformuodami diplomatų klasių ir hierarchijos taisykles. Vienos Kongreso reikšmė itin didelė, nes daugelis diplomatinių institutų, suformuoti Vienos Kongrese vėliau buvo perkelti ir į 1961 m. Vienos konvenciją dėl diplomatinių santykių. O tai, savo ruožtu parodo, kad tam tikrų diplomatinės teisės institutų pagrindai buvo suformuoti daugiau nei prieš du šimtus metų ir buvo inkorporuoti į svarbiausią diplomatinės teisės šaltinį šiais laikais – Vienos konvenciją dėl diplomatinių santykių.

Savaime suprantama, kad Vienos kongresas nebuvo vienintelis bandymas kodifikuoti gausybę nusistovėjusių diplomatinės teisės normų, o tarp jų ir diplomatų imunitetų taisykles. Žinomiausi diplomatinės teisės kodifikacijų projektai buvo 1868 m. Bluntšilio, 1890 m. Fiorės ir 1925 m. Amerikos tarptautinės teisės instituto kodifikacijų projektai. Deja, nei vienas iš jų nebuvo sėkmingas ir visuotinai priimtinas.¹¹ Tačiau

¹⁰ LESAFFER R., *Vienna and the codification of diplomatic law* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-14]. Prieiga per internetą: <<http://opil.ouplaw.com/page/vienna-and-the-codification-of-diplomatic-law>>.

¹¹ DENZA E., *Diplomatic Privileges and Immunities*. The Contemporary Significance of the Harvard Draft Convention. [interaktyvus]. Straipsnių rinkinys *The Harvard Research in International Law: Contemporary Analysis and Appraisal*. p. 156. [žiūrėta 2017-03-13]. Prieiga per internetą: <http://s1.downloadmienphi.net/file/downloadfile4/206/1392182.pdf>

labiausiai išgarsėjo du XX a. konvencijų projektai, priimti dar iki 1961 m. Vienos konvencijos dėl diplomatinių santykių. Tai buvo 1928 m. Havanos konvencija dėl Diplomatinių pareigūnų bei Harvardo tyrimų konvencijos projektas dėl Diplomatinių privilegijų ir imunitetų, parengtas 1932 m. Abu šie šaltiniai sulaukė skirtingo mokslininkų vertinimo, tačiau nepaisant to dar kartą parodė ne tik poreikį diplomatinės teisės, o kartu ir diplomatų imunitetų taisyklių, kodifikacijai, tačiau ir realius bandymus tai padaryti.

XX a. iniciatyvos galiausiai atvedė į reikšmingiausią šių dienų diplomatinės teisės kodifikaciją – 1961 m. Vienos konvenciją dėl diplomatinių santykių. Vienos konvencija išsamiai kodifikavo visas pagrindines tarptautinės diplomatinės teisės nuostatas susiformavusias ir įsitvirtinusias per šimtus metų, įskaitant ir taisyklės apie diplomatų imunitetus, jų apimtį ir taikymo ribas. Ji nustato kiek ir kokios apimtys imunitetais nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos ir privilegijomis naudojasi diplomatinio personalo nariai, administracinio ir techninio personalo nariai, aptarnaujančiojo personalo nariai bei netgi privatūs namų darbininkai. Tuo tarpu diplomatinės atstovybės vadovas, vadovaujantis atstovybės darbui, gauna plačiausius diplomatų imunitetus.¹² Nors Vienos konvencija buvo priimta dar 1961 m., tačiau kol kas ji išlieka moderniausiu, išsamiausiu ir labiausiai vertinamu diplomatinis imunitetus reglamentuojančiu teisės šaltiniu.

Istorinė diplomatų imunitetų apžvalga parodo, kad diplomatų imunitetų suvokimą sąlygojo atitinkamo laikotarpio valdovų ir paprastų valstybės gyventojų religija, valdovo autoritetas ir valstybės santvarkos suvokimas. Apibendrinus diplomatinės teisės istorinę raidą matoma, kad diplomatų imunitetų ištakų kilmę lėmė trys skirtingos teorijos.

Pirmoji teorija yra personalinio atstovavimo teorija, susiformavusi anksčiausiai. Pagrindinis šios teorijos teiginys – pasiuntiniai yra savo monarcho atstovai, todėl jie pripažįsta tik savo suvereno valdžią.¹³ Šiai teorijai itin reikšmingos H. Grocijaus mintys. H. Grocijus teigė, kad kiekvienas pasiuntinys paklūsta tik savo monarchui, o kadangi kiekvienas monarchas yra nepriklausomas vienas kito atžvilgiu, todėl monarchai neturi valdžios ir kitų monarchų pasiuntinių atžvilgiu.¹⁴ Savo ruožtu tai reiškia, kad bet kokie veiksmai prieš pasiuntinį reiškia tokius pat veiksmus ir prieš jį siunčiančio monarcho asmenį. Tai leidžia daryti išvadą, kad pasiuntiniams turėjo būti rodomas aukštas pagarbos

¹² DENZA E., *Diplomatic law: a commentary on the Vienna Convention on on Diplomatic relations*. Oxford university press, Oxford 2015.

¹³ MAGINNIS V. L., *Limiting Diplomatic Immunity: Lessons Learned from the 1946 Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations* [interaktyvus]. Niujorkas: Brooklyn Journal of International Law, 2003. p. 989-1024. [žiūrėta 2017-03-18]. Prieiga per internetą: <https://www.brooklaw.edu/students/journals/bjil/bjil28iii_maginnis.pdf>.

¹⁴ GROTIUS H., *The Law of War and Peace in three books* [interaktyvus]. Lonang institute, 2005. Elektroninis leidinys. [žiūrėta 2017-03-18]. Prieiga per internetą: < <http://oll.libertyfund.org/titles/grotius-the-rights-of-war-and-peace-2005-ed-3-vols>>.

lygis, siekiant neįžeisti monarcho, kuris buvo atstovaujamas. Manytina, kad personalinio atstovavimo teorija dominavo iki pat XX a.¹⁵ Tokią šios teorijos sėkmę galima paaiškinti per tai, kad pasaulyje dominavo valstybės, kuriose valdžia buvo sutelkta į vienas rankas.

Diplomatams taikomų imunitetų apimtis buvo sprendžiamas paprastai – monarchui suteikiami imunitetai nustatė tam tikrą standartą ir pasiuntinio imunitetų apimčiai.¹⁶ Tačiau į misijas buvo siunčiami ne tik monarcho įgalioti patikėtiniai, tačiau misijas sudarė ir daugiau diplomatų, kuriems vadovavo monarcho įgaliotas patikėtinis. Dėl to nebuvo aišku ar kiti misijoje dalyvaujantys diplomatai turi tokius pat imunitetus kaip ir misijos vadovas ir kokia yra kitų diplomatų imunitetų kilmė.¹⁷ Nors ir šiais laikais misijos vadovas užsienio politikos įgyvendinimo prasme yra svarbiausias misijos narys, tačiau tai negali sudaryti sąlygų pamiršti kitų misijos dalyvių statuso.

Ilgainiui valstybėse augant nepasitenkinimu monarchais ir vis labiau reikšmę įgaunant tautai bei valdymo modeliui, pagrįstam vienokais ar kitokiais demokratiniiais rinkimais, ėmė silpnėti ir personalinio atstovavimo teorijos įtaka. Buvo manoma, kad pasiuntinys negali būti vienintelio monarcho atstovas, jeigu valstybėje tikrasis suverenas yra tauta, veikianti per renkamą valdžios organą. Todėl daugeliu atveju pasiuntinys faktiškai ėmė atstovauti tautą, o ne monarchą.¹⁸ Šis požiūrio pasikeitimas privertė ieškoti alternatyvų šimtmečius įsitvirtinusiai diplomatų kilmės teorijai ir atvedė į antrąją teoriją – ekstrateritorialumo teoriją.

Pagrindinė ekstrateritorialumo teorijos tezė yra ta, kad su užsienio valstybės pasiuntiniu turėtų būti elgiama taip lyg jis būtų siunčiančiosios valstybės teritorijoje. Kadangi laikoma, kad diplomatas gyvena ir veikia lyg jį siunčiančioje valstybėje iš to išplaukia ir diplomato imunitetas nuo priimančiosios valstybės baudžiamosios bei civilinės jurisdikcijos.¹⁹ Tai reiškia, kad pasiuntiniui negalėtų būti taikomi jokie priimančiosios valstybės įstatymai, ar priimančiosios valstybės teisėsaugos institucijų sankcijos.²⁰ Ši teorija nėra nelogiška – diplomatams buvo suteikiamos sąlygos atstovauti savo valstybę, lyg jie būtų jos teritorijoje. Vis dėlto, teorija sulaukė gausios kritikos, nes negalima tokia situacija, jog tam tikriems asmenims visiškai netaikomos jokios

¹⁵ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 14.

¹⁶ MURTY B. S., *The International Law of Diplomacy*. Londonas:, New Haven Press, 1989, p. 340.

¹⁷ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 14.

¹⁸ *Ibid.* p. 14-15.

¹⁹ WOOD J., SERRES J., *Diplomatic Ceremonial and Protocol*. Niujorkas: Columbia University Press, 1970. p. 242.

²⁰ *Ibid.*

priimančiosios valstybės taisyklės ir yra sudaromos sąlygos pažeidinėti priimančiosios valstybės įstatymus laisvai ir niekieno nebaudžiant.

Dėl šių priežasčių ekstrateritorialumo teoriją bandyta aiškinti siaurinamai ir pritaikyti realiam gyvenimui. Autoriaus nuomone, pakankamai tikslus yra Jungtinės Karalystės bendruomenių rūmų Užsienio reikalų komiteto pateiktas ekstrateritorinio diplomatų imunitetų aiškinimas, kad diplomatų imunitetas yra diplomatinės teisės dalis ir kartu išimtis iš bendrosios tarptautinės teisės teritorinės jurisdikcijos taisyklės. Jos tikslas – sudaryti sąlygas diplomatams vykdyti jų funkcijas suteikiant tinkamą saugumą. Tačiau tai neturėtų sudaryti sąlygų diplomatams pažeidinėti priimančiosios valstybės teisę. Jie vis tiek privalo ją gerbti, nepaisant to, kad daugeliu atveju diplomatas turės imunitetą nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos užtikrinant vietos teisės vykdymą. Diplomatinė misija nėra ekstrateritorinio pobūdžio ta prasme, kad atstovybės teritorijoje galiotų siunčiančiosios valstybės jurisdikcija, veikiau atstovybei yra suteikiama apsauga ir neliečiamybė priimančiojoje valstybėje. Paminėtina ir S. E. Nahliko pozicija, kad diplomatas atstovauja savo suverenui, kuris yra jį siunčiančios valstybės valdovas, todėl būtų galima teigti, kad teisine prasme diplomatas gali būti laikomas tartum jis tebėra siunčiančiojoje valstybėje.²¹ Toks aiškinimas, remiantis teisine fikcija, nors ir nėra optimaliausias būdas paaiškinti diplomatų imunitetų ištakas, kaip tai suprantama šiais laikais, tačiau neblogai paaiškina, kodėl diplomatu turėtų būti taikomi imunitetai nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos. Vis dėlto, ekstrateritorialumo teorija nuo pat pradžių netinkamai atspindėjo diplomatų imunitetų kilmę ir tiesiog sudarė sąlygas diplomatams piktnaudžiauti savo imunitetais. Nors tikrasis diplomatų imunitetų ir privilegijų prielaidų aiškinimas turėtų būti nukreiptas į tai, kad diplomatai galėtų tinkamai vykdyti savo funkcijas.

Labiausiai pažengusi, universaliausiai priimta ir labiausiai atitinkanti šiuolaikinius diplomatinių imunitetų poreikius yra funkcinio būtinumo teorija. Pagal šią teoriją diplomatų imunitetai ir privilegijos yra esminė sąlyga sėkmingam diplomato funkcijų vykdymui priimančiojoje valstybėje.²² Pagal šią teoriją suteikiamų imunitetų apimtis turi būti ne mažesnė ir ne didesnė nei tokia, kokia yra reikalinga diplomatams realiai vykdyti jų funkcijas. Palyginus su kitomis teorijomis, pažymėtina, kad šiuo atveju diplomatas nėra visiškai apsaugotas nuo priimančiosios valstybės ar tam tikrais atvejais netgi privačių asmenų, kadangi apsauga jam turėtų būti taikoma tik tiek, kiek diplomatas vykdo

²¹ NAHLIK S. E., *Development of Diplomatic Law. Selected Problems*. Haga: Recueil des Cours (Hague Academy of International Law), 1990. p. 223.

²² BISWANATH S., *A Diplomat's Handbook of International Law and Practice*. Dordrechtas: Martinus Nijhoff Publishers, 1988. p. 97.

diplomatines funkcijas. Nors funkcinio būtinumo teorija nėra tobula, tačiau autoriaus nuomone, leidžia išlaikyti balansą tarp diplomato apsaugos nuo priimančiosios valstybės kišimosi į diplomatų veiklą ir kartu apsaugoti priimančiąją valstybę nuo diplomatų piktnaudžiavimo savo imunitetais negerbiant priimančiosios valstybės įstatymų.

Akivaizdu, kad šiuo metu pagrindinis ir svarbiausias diplomatinės teisės šaltinis yra 1961 m. Vienos konvencija, todėl natūralu, kad Vienos konvencija ypatingą reikšmę teikia funkcinio būtinumo teorijai. Tai patvirtina ir pati Vienos konvencijos preambulė, pagal kurią diplomatų imunitetų ir privilegijų tikslas yra ne asmeninė diplomato nauda, o veiksmingas diplomato funkcijų vykdymas. Tuo tarpu 41 straipsnio 3 d. įtvirtina, kad atstovybės patalpos gali būti naudojamos tik tiems tikslams, kurie yra suderinami su Vienos konvencijoje numatytais atstovybės funkcijoms. 25 straipsnis, kuris nurodo, kad priimančioji valstybė sudaro visas sąlygas vykdyti savo funkcijas ir galiausiai stipriausias požymis, kad Vienos konvencija atstovauja funkcinę teoriją nurodytas jos preambulėje, kurioje pažymėta, kad privilegijos ir imunitetai suteikiami ne atskirų asmenų poreikiams tenkinti, bet siekiant užtikrinti, kad diplomatinės atstovybės, kaip valstybės atstovaujančios institucijos, veiksmingai vykdytų savo funkcijas. Žinoma, analogiška taisyklė turi būti taikoma ir atstovybės diplomatinio personalo nariams – imunitetai ir privilegijos jiems suteikiami ne asmeninių poreikių tenkinimui, bet realiam funkcijų vykdymui. Vis dėlto matyti, kad ne visos Vienos konvencijos nuostatos visiškai atspindi funkcinį imunitetų pobūdį.²³ Pavyzdžiui, funkcinio būtinumo teorija nepaaiškina, kodėl diplomatinės atstovybės vadovo imunitetai ir privilegijos pradeda galioti ne nuo jo funkcijų vykdymo pradžios, o nuo 13 straipsnyje nustatytų alternatyvių momentų: 1) nuo įgaliojamųjų raštų įteikimo priimančiosios valstybės vadovui; 2) nuo pranešimo apie jo atvykimą ir įgaliojamųjų raštų įteikimo užsienio reikalų ar kitai ministerijai. Tuo tarpu pagal Vienos konvencijos 39 straipsnį, imunitetai ir privilegijos pradeda galioti anksčiau – nuo asmens, turinčio teisę į imunitetus ir privilegijas, atvykimo į priimančiąją valstybę. Analogiška situacija ir su diplomatų imunitetų ir privilegijų pabaiga, kuri prasilenkia su nustojimu vykdyti oficialias funkcijas. Šios nuostatos leidžia abejoti visišku Vienos konvencijos atitikimu funkcinio būtinumo teorijai. Dėl šių priežasčių, nepritartina Mikaelio Džono Garcijos nuomonei, kad ekstrateritorialumo ir personalinio atstovavimo teorijos nėra atspindėtos Vienos konvencijoje. Darytina išvada, kad ypatingas diplomatų statusas neleidžia apsiriboti tik dominuojančia funkcinio būtinumo teorija aiškinant

²³ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 18.

diplomatų imunitetus ir privilegijas, o reikalauja kompleksiškai žvelgti tiek į ekstrateritorialumo teoriją, tiek ir į funkcinio būtinumo teoriją.

Autoriaus nuomone, nuosekli diplomatinių imunitetų ir privilegijų istorinė raida natūraliai atvedė ir į diplomatų imunitetų ištakų teorijų evoliuciją, kadangi bėgant laikui ir vystantis diplomatijos institutui personalinio atstovavimo teorija ir ekstrateritorialumo teorija ėmė nebeatitikti valstybių poreikių. Ši raida atvedė į funkcinio būtinumo teoriją, kuri ne tik tinkamai išsamiai atspindėta Vienos konvencijoje dėl diplomatinių santykių, tačiau yra visuotinai paplitusi ir daro įtaką daugelio valstybių diplomatinės teisės reguliavimui. Nors funkcinio būtinumo teorija pati viena negali užtikrinti visiškos diplomatams reikalingos apsaugos per imunitetus ir privilegijas, tačiau sistemiskai žvelgiant į funkcinio būtinumo teoriją ir siaurai aiškinamą ekstrateritorialumo teoriją diplomatams suteikiama šiuolaikiniams poreikiams pakankama apsauga.

1.2. Imunitetų palyginimas su privilegijomis

Nors šio darbo tema yra diplomatų imunitetai ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje, tačiau diplomatų imunitetai tiek doktrinoje, tiek teisiniame reguliavime dažniausiai aptariami jų neatskiriant nuo diplomatų privilegijų. Dėl to kyla pagrįstas klausimas: kuo skiriasi diplomatų imunitetai nuo diplomatų privilegijų? Ar apskritai tikslinga atskirti šiuos du institutus?

Siekiant atsakyti į šiuos klausimus visų pirma būtina aptarti diplomatų imunitetų ir diplomatų privilegijų sąvokas. Iš pirmo žvilgsnio Vienos konvencija nedaro jokio skirtumo tarp diplomatų privilegijų ir imunitetų. Pavyzdžiui, Vienos konvencijos preambulėje nurodyta, kad konvencijos šalys sudaro konvenciją būdamos įsitikinusios, kad *inter alia* privilegijų ir imunitetų suteikimas skatins valstybių draugiškų santykių plėtrą. Preambulė taip pat nurodo, kad privilegijos ir imunitetai yra suteikiami ne diplomatų asmeninei naudai, o tam, kad diplomatinė atstovybė galėtų tinkamai vykdyti savo funkcijas. Darytina išvada, kad Vienos konvencija nepateikia skirtingų diplomatų imunitetų ir privilegijų sąvokų, dėl to subendrina šias kategorijas.

Norint išanalizuoti, kuo skiriasi diplomatų privilegijos nuo imunitetų atsakymą gali pateikti palyginimas, kada prasideda ir kada pasibaigia diplomatų privilegijos ir imunitetai. Pagal Vienos konvencijos 13 straipsnį atstovybės vadovas pradeda vykdyti savo oficialias funkcijas, šiais būdais: 1) nuo įgaliojamųjų raštų įteikimo momento; 2) nuo pranešimo apie atvykimą ar įgaliojamųjų raštų teisėtų nuorašų įteikimo momento Užsienio reikalų ministerijai arba kitai ministerijai, dėl kurios susitarta. O kalbant apie

kitus asmenis, turinčius teisę į privilegijas ir imunitetus Vienos konvencijos 39 straipsnio 1 dalis numato tris alternatyvius momentus: 1) kuomet asmuo, turintis teisę į imunitetus ir privilegijas atvyksta į priimančiosios valstybės teritoriją; 2) šis asmuo vykdamas į atstovybę, į kurią yra paskirtas; 3) o jeigu šis asmuo jau yra priimančiosios valstybės teritorijoje, tuomet nuo pranešimo apie paskyrimą užsienio reikalų arba kitai ministerijai, dėl kurios susitarta. Nors darbe jau buvo aptarta, kad nėra iki galo aiškus 13 ir 39 Vienos konvencijos straipsnių santykis atstovybės vadovo atžvilgiu, tačiau formaliu požiūriu matyti, kad Vienos konvencija nedaro jokio skirtumo tarp diplomatinių imunitetų ir privilegijų pradžios momento nei atstovybės vadovui nei kitų asmenų, turinčių teisę į privilegijas ir imunitetus atžvilgiu.

Toliau aptariama, ar skiriasi diplomatinių privilegijų ir imunitetų pabaigos momentas. Vienos konvencija šiuo atveju neskiria atstovybės vadovo ir kitų asmenų diplomatų ir privilegijų pasibaigimo ir 39 straipsnio 2 dalimi įtvirtina, kad pasibaigus asmens, besinaudojančio diplomatų privilegijomis ir imunitetais funkcijoms, privilegijos ir imunitetai nebėra suteikiami nuo to momento kai tas asmuo 1) išvyksta iš šalies arba 2) pasibaigia tam reikalingas laiko tarpas, tačiau iki tol jie toliau teikiami net ir kilus ginkluotam konfliktui. Ši straipsnio dalis taip pat pažymi, kad imunitetas taip pat toliau taikomas už asmens veiksmus, kuriuos jis atliko eidamas savo pareigas atstovybėje. Ši taisyklė, regis, atriboja imunitetus nuo privilegijų ir suteikia didesnę reikšmę imunitetams kaip apsaugai nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos. Tačiau manytina, kad tam tikrais atvejais ir privilegijos galėtų būti taikomos už asmens veiksmus, kuriuos jis atliko vykdydamas savo funkcijas. Pavyzdžiui, pasibaigus Lietuvos Respublikos diplomato akreditacijai ir jam nebevykdant oficialių funkcijų Prancūzijoje, jam vis tiek turėtų būti sugražinamas sumokėtas mokestis už kurą, pirktą jam vykdamas oficialias funkcijas Prancūzijoje.²⁴ Autoriaus nuomone analogiška taisyklė būtų taikoma ir bet kuriuo kitu atveju, kuriuo diplomatams yra atleidžiamas nuo atitinkamų priimančiosios valstybės mokesčių ir jo būtų pareikalaujama sumokėti už mokestinį įvykį, įvykusį kol diplomatas buvo paskirtas priimančiojoje valstybėje. Dėl to manytina, kad Vienos konvencija turėtų būti papildyta šia nuostata apie privilegijų taikymą už asmens veiksmus, kuriuos jis atliko vykdydamas oficialias funkcijas. Apibendrinant, darytina išvada, kad Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių neatskiria diplomatų imunitetų nuo privilegijų ir laiko šias kategorijas tarpusavyje susijusiomis.

²⁴ Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas „Dėl palankesnės arba nepalankesnės pridėtinės vertės mokesčio ir akcizų gražinimo užsienio valstybės diplomatinei atstovybei arba konsulinei įstaigai tvarkos nustatymo.“ Valstybės žinios, 2002-06-28, Nr. 65-2686.

Doktrinoje pateikiama įvairių pozicijų dėl diplomatų privilegijų ir imunitetų atskyrimo. Nors kai kurie autoriai apskritai nemato skirtumo tarp diplomato privilegijų ir imunitetų, pavyzdžiui S. E. Nahlikas teigia, kad išskirtiniam diplomatų statusui apibrėžti pakanka tik privilegijų sąvokos, nes ji apima visas diplomatui suteiktas teises.²⁵ Manytina, kad S. E. Nahliko nuomonei įtaką daro Jungtinės Karalystės pozicija diplomatų imunitetus ir privilegijas tiesiog apjungti į diplomatų privilegijas. Vis dėlto tokia pozicija yra labiau išimtis nei taisyklė, nes daugelis autorių laikosi nuomonės, kad diplomatų imunitetai skiriasi nuo privilegijų. Pavyzdžiui, Audrius Paksas teigia, kad diplomatų imunitetai yra „būtina garantija normaliai diplomatinių atstovybių ir jų personalo veiklai, jų funkcijų vykdymui“, tuo tarpu be diplomatinių privilegijų diplomatas ir toliau galėtų atlikti savo funkcijas, tačiau šios palengvina diplomatinės atstovybės darbą suteikia atstovybei ir jos diplomatams kaip savo valstybėms atstovams oficialumo pobūdį, prestižą diplomatinio protokolo srityje.²⁶ Su tokia nuomone sutiktina, nes imunitetas nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos tikrai gali būti laikomas esmine sąlyga diplomatų funkcijoms vykdyti, tačiau negalima nuvertinti ir privilegijų reikšmės, nes jos ne tik palengvina, tačiau tam tikrais atvejais ir apsaugo diplomatus nuo priimančiosios valstybės poveikio diplomatų funkcijų atlikimui. Tokį argumentą pagrindžia ir tai, kad diplomatams suteikiamas imunitetas nuo priimančiosios valstybės prievolių. Kaip teigia E. Denza: „imunitetai kitaip negu privilegijos, reiškia ne atleidimą nuo priimančiosios valstybės materialinės teisės galiojimo, bet tik procesinę apsaugą nuo teismo proceso, susijusių su bylų teisiniu nagrinėjimu ir prievartos priemonių taikymu.“²⁷ Tuo tarpu diplomatų privilegijų specifiką tinkamai įvertina Audrius Paksas teigdamas, kad diplomatų privilegijas „galima suprasti kaip tam tikras papildomas lengvatas, kurias priimanti valstybė teikia užsienio diplomatinėms atstovybėms bei jų darbuotojams, kad palengvintų diplomatinių funkcijų vykdymą. Dar vienas argumentas už privilegijų atskyrimą nuo imunitetų yra tai, kad privilegijos paprastai suteikiamos pariteto principu, dėl savo mandagumo taisyklių pobūdžio. Valstybės viena kitai gali taikyti palankesnes ar mažiau palankias privilegijas priklausomai nuo jų tarpusavio praktikos ar palaikomų santykių pobūdžio, dėl to privilegijos taikomos vienai valstybei gali stipriai skirtis nuo taikomų kitai. Darytina išvada, kad privilegijos neretai vertinamos kaip akcesorinio pobūdžio įrankis, palengvinantis diplomato funkcijų įgyvendinimą.

²⁵ NAHLIK S. E., *Development of Diplomatic Law. Selected Problems*. Haga: Recueil des Cours (Hague Academy of International Law), 1990. p. 218–219.

²⁶ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 10.

²⁷ DENZA E., *Diplomatic Agents and Missions, Privileges and Immunities*. Encyclopedia of Public International Law, Vol. 1. Amsterdamas: North-Holland, 1992. p. 1042.

Autorius pritaria Audriaus Pakso pozicijai, kad „kalbėti atskirai apie imunitetus ir privilegijas yra nepagrįsta, nes abi šios sąvokos viena kitą papildo, yra tarpusavyje susijusios, todėl tik jų nagrinėjimas kartu leidžia visapusiškai atskleisti tą statusą, kuriuo dabartiniu metu naudojasi diplomatai“.²⁸ Toks aiškinimas atitinka ir Vienos konvenciją, kuri nepateikia jokio aiškaus atskyrimo tarp privilegijų ir imunitetų, kadangi tinkamam diplomatų funkcijų atlikimui yra būtinos tiek privilegijos, tiek imunitetai.

²⁸ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje. Daktaro disertacija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 11.

2. Diplomatu imunitetu rūšys

Tarptautinėje teisėje įtvirtintas valstybės imuniteto principas yra paremtas paprotine norma, kad vienintelė valstybės jurisdikcijos riba yra kitos valstybės jurisdikcija. O diplomatų imunitetai yra sudėtinė valstybės imunitetų nuo jurisdikcijos dalis. Tai savo ruožtu reiškia, kad diplomatų imunitetai gali būti laikomi išėmimu iš priimančiosios valstybės jurisdikcijos.²⁹ Tačiau pažymėtina, kad diplomatams yra netaikomos tik priimančiosios valstybės teisės vykdymo priemonės ir sankcijos. O tai reiškia, kad diplomatų imunitetas lemia labiau procesinę nei materialinę apsaugą. Be to, imunitetas nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos neatleidžia nuo siunčiančiosios valstybės jurisdikcijos (Vienos konvencijos 31 straipsnio 4 dalis). Dėl to diplomatų imunitetus būtų galima aiškinti kaip priimančiosios valstybės teisės saugos ir teismų pareigą susilaikyti nuo vykdomųjų veiksmų įgyvendinant savo jurisdikciją užsienio valstybių diplomatinių atstovybių ir jų narių atžvilgiu, kiek tai nustato diplomatinės teisės normos.³⁰ Nors Vienos konvencija nepateikia baigtinio diplomatų imunitetų ir privilegijų sąrašo, nes valstybės gali susitarti ir dėl konvencijoje nenumatytų privilegijų ir imunitetų, tačiau šiame darbe bus apžvelgiami trys pagrindiniai diplomatų imunitetai, kurie, autoriaus nuomone, yra patys svarbiausi užtikrinant tinkamą diplomatų funkcijų vykdymą.

2.1. Diplomato asmens neliečiamybė

Tiek diplomatinių atstovybių, tiek ir diplomatų apsauga yra viena iš esminių sąlygų jiems tinkamai vykdyti savo oficialias funkcijas. Deja, išpuoliai pasitaiko neretai. Neoficialiais duomenimis nuo 1961 m. pasaulyje įvyko daugiau kaip 200 išpuolių prieš diplomatines atstovybes ir konsulines įstaigas, kurių metu žuvo daugiau nei 900 asmenų, kurių didžioji dalis buvo diplomatai.³¹ Tačiau ne tik ginkluotos grupės turinčios politinių interesų pažeidžia diplomatų asmens neliečiamybę, kartais poveikio siunčiančiajai valstybei gali siekti ir pati priimančioji valstybė, net ir veikdama ne per savo pareigūnus, tačiau sudarydama sąlygas pažeidimams įvykti ir šitaip netiesiogiai siekiama priversti siunčiančiąją valstybę imtis tam tikrų veiksmų ar nuo veiksmų susilaikyti. Kad ir kokie subjektai pažeidžia diplomatų asmens neliečiamybę, matoma, kad šis imunitetas yra

²⁹ VADAPALAS V., *Tarptautinė teisė: bendroji dalis*. Vilnius, Eugrimas, 1998. p. 184.

³⁰ PETRAUSKAS Z., ŽALIMAS D., ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ S., *Diplomatinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. p. 83.

³¹ Neoficialiais duomenimis nuo Vienos konvencijos priėmimo buvo užfiksuota ne mažiau kaip 200 išpuolių prieš diplomatines atstovybes, kurių metu . Šaltinis: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_attacks_on_diplomatic_missions

conditio sine qua non diplomatų funkcijų atlikimui, nors paradoksaliai, kartais sudaro sąlygas ir jiems piktnaudžiauti nebaudžiamumu nuo priimančiosios valstybės.

Diplomatų asmens neliečiamybės imunitetą įtvirtina Vienos konvencijos 29 str. kuriame nurodyta, kad diplomatas negali būti sulaikomas ar laikomas suimtas jokia forma, tačiau kaip parodys tolimesnė analizė išimtys yra įmanomos. Taip pat diplomato asmens neliečiamybei reikšmingas ir Vienos konvencijos 31 straipsnio 3 dalis, kuri numato, kad diplomatui negali būti taikomos jokios vykdomosios priemonės, išskyrus to paties straipsnio 1 dalyje numatytas išimtis iš diplomato imuniteto nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos ir tik tuo atveju, jei tos vykdomosios priemonės taikomos nepažeidžiant jo asmens ir jo rezidencijos neliečiamybės. Atkreiptinas dėmesys, kad šis straipsnis yra analogiškas Vienos konvencijos 22 straipsniui, kuris įtvirtina diplomatinės atstovybės patalpų neliečiamybę. Vienos konvencijos 29 straipsnis ne tik įtvirtina diplomato asmens apsaugą, tačiau ir numato pareigą priimančiajai valstybei, kad ji reikštų diplomatui tinkamą pagarbą ir imtųsi visų reikiamų priemonių, kad būtų išvengta bet kokio pasikėsینimo į jo asmenį, asmens laisvę ir orumą.

Vienos konvencijos 29 straipsnio nuostata dėl priimančiosios valstybės pareigos užkirsti kelią pasikėsینimui į diplomato orumą savaime yra pakankamai neaiški, dėl to kyla pagrįstas klausimas dėl galimybės ją užtikrinti. Manytina, kad valstybės pastangos išvengti pasikėsینimo į diplomato orumą gali lemti ir žodžio laisvės pažeidimą, o žodžio laisvė yra pamatinė kiekvienos demokratinės valstybės vertybė. Dėl to reikėtų pritarti E. Denza pateikiamai šio straipsnio interpretacijai, kad nei Vienos konvencijos 22 nei 29 straipsniai negali būti pasiteisینimu ribojant žodžio laisvę, tačiau kiekviena valstybė turi pareigą imtis priemonių, kad diplomatai būtų apsaugoti nuo juos įžeidžiančių veiksmų ar pasisakymų.³² Daugelis valstybių yra įtvirtinusios vienokios ar kitokios rūšies atsakomybę už asmens įžeidimą (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnis numato asmens garbės ir orumo gynimą civiline tvarka³³). Autoriaus nuomone, tam tikro instrumento įtvirtinimas priimančiosios valstybės teisėje, kuriuo diplomatas galėtų pasinaudoti gindamas savo garbę ir orumą yra pakankama priemonė užtikrinti valstybės įsipareigojimų vykdymą pagal aptariamą Vienos konvencijos 29 straipsnio dalį.

Manytina, kad Vienos konvencijos 29 straipsnį būtų galima aiškinti taip, kad jis įtvirtina dvejopą pareigą priimančiajai valstybei: negatyvią pareigą susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, kad nepažeistų diplomato asmens neliečiamybės, o iš kitos pusės,

³² DENZA E., *Diplomatic law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Oksfordas: University Press, 2015.

³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.

priimančioji valstybė turi pozityvią pareigą užtikrinti, kad jokie kiti asmenys nesikėsins į diplomato asmenį. Diplomatomams suteikiamos apsaugos laipsnis priklauso nuo kiekvienos valstybės politinių ir socialinių aplinkybių, tačiau bet kuriuo atveju turi būti pakankamas. Priimančioji valstybė turi pareigą užtikrinti, kad jos teisėsaugos institucijos nepažeis diplomato asmens neliečiamybės, tačiau visiškai užtikrinti, kad tretieji asmenys nepažeis diplomato asmens neliečiamybės negali dėl to, kad tai būtų neracionaliai sudėtinga ir brangu priimančiajai valstybei. Autoriaus nuomone Vienos konvencijos 29 straipsnį reikėtų aiškinti taip, kad priimančioji valstybė privalo ne tik imtis prevencinių priemonių, kad į diplomatų asmens neliečiamybę nebūtų kėsiamasi, bet kartu ir pareigą imtis aktyvių veiksmų jau įvykus diplomato asmens neliečiamybės pažeidimui. Tokie veiksmai galėtų apimti ir tinkamą įvykio tyrimą, nusikalstamos veikos nutraukimą, įkaitų laisvinimą ir spartų siunčiančiosios valstybės informavimą apie situaciją. Toks aiškinimas, autoriaus nuomone, būtų logiškas ir atitinkantis nenusipėjamas realaus gyvenimo aplinkybes. Vis dėlto, nėra iki galo aišku, kiek toli žengia priimančiosios valstybės pareiga užkirsti kelią diplomato asmens neliečiamybės pažeidimui.

Tokią realybę puikiai iliustruoja pavyzdys, kai 1970 m. Vokietijos Federacinės Respublikos ambasadorius Gvatemaloje Karlas von Spretis buvo paimtas įkaitu ir mainais už jo paleidimą buvo reikalauta paleisti tam tikrus Gvatemaloje bausme atliekančius kalinius ir sumokėti išpirką. Gvatemalos vyriausybė laikėsi pozicijos, kad Vienos konvencijos 29 straipsnis nereikalauja Gvatemalos pažeisti jų pačių konstituciją ar sukelti pavojų nacionaliniam saugumui. Po nepavykusių Vokietijos Federacinės Respublikos pastangų ambasadorius buvo nužudytas ir Vokietijos Federacinės Respublikos vyriausybė kaltino Gvatemalą, kad ši neįvykdė savo pozityvios pareigos pagal 29 straipsnį. Šis įvykis baigėsi tuo, kad Vokietijos Federacinė Respublika nutraukė diplomatinis santykius su Gvatemala.³⁴

Pateiktinas dar vienas pavyzdys kiek kitokios politikos, kurios laikosi Jungtinė Karalystė. 1971 m. Argentinoje įkaitu buvo paimtas Jungtinės Karalystės garbės konsulas, tačiau Jungtinė Karalystė nesiderėjo su pagrobėjais ir garbės konsulas buvo paleistas tik jo darbuotojų ir kitų vietinių žmonių surinktų lėšų dėka. Tais pačiais metais Urugvajuje Jungtinės Karalystės ambasadorius buvo pagrobtas ginkluotos grupės ir laikytas įkaitu aštuonis mėnesius, tačiau Jungtinė Karalystė taip pat atsisakė derėtis dėl jo paleidimo. Abu šie pavyzdžiai parodo, kaip skirtingai siunčiančiosios valstybės reaguoja į diplomatų paėmimą įkaitais priimančiojoje valstybėje, tačiau akivaizdu, kad tokiais

³⁴ BAUMANN C. E, *Diplomatic Kidnapings A Revolutionary Tactic of Urban Terrorism*. Haga: Nijhoff, 1973. p. 101.

atvejais aktyviaja šalimi privalo būti priimančioji valstybė, neužtikrinusi diplomatų asmens neliečiamybės.

Darytina išvada, kad priimančiosios valstybės veiksmų apimtis užkertant kelią siunčiančiosios valstybės diplomatų asmens neliečiamybės pažeidimams privalo būti plati, tačiau konkreti jos apimtis didžiąja dalimi priklauso nuo siunčiančiosios ir priimančiosios valstybės tarpusavio susitarimų ir politinių santykių. Autoriaus nuomone geriausiai tokią išvadą iliustruotų pavyzdys, kuomet už kitoje priimančiojoje valstybėje pagrobtą Jungtinės Karalystės diplomatą būtų reikalaujama išpirkos. Kaip aptarta aukščiau, Jungtinė Karalystė laikosi politikos nesiderėti dėl įkaitų paleidimo ir nemokėti reikalaujamų išpirkų. Dėl to priimančioji valstybė sumokėjusi pagrobėjų išpirką galimai pablogintų dvišalius santykius su Jungtine Karalyste, tačiau išvengtų Vienos konvencijos pažeidimo. Tokiu atveju kyla pagrįstas klausimas, ar priimančiosios valstybės nesiderėjimas dėl įkaitų paleidimo nesąlygotų Vienos konvencijos pažeidimo, jeigu siunčiančioji valstybė to pageidauja? Autoriaus nuomone atsakymas į šį klausimą vis gi glūdi siunčiančiosios ir priimančiosios valstybės tarpusavio santykiuose ir aktyviame bendradarbiavime, siekiant išspręsti iškilusią problemą. Neabejotinu Vienos Konvencijos pažeidimu būtų atvejis jeigu priimančioji valstybė nesiimtų jokių veiksmų ar nebendradarbiautų su siunčiančiąja valstybe.

Aukščiau paminėtos išvados pavyzdys yra itin garsi Teherano įkaitų byla, kurią sprendė Tarptautinis teisingumo teismas.³⁵ Šioje byloje aptariama situacija, kuomet Teherane grupė protestuotojų prieš JAV vykdomą politiką užgrobė JAV ambasados Teherane patalpas, o diplomatinį ir konsulinį personalą paėmė įkaitais. Matoma, kad šioje situacijoje Irano vyriausybei įsijungia pareiga nedelsiant vykdyti Vienos konvencijos įsipareigojimą ir dėti visas įmanomas pastangas, kad būtų nutrauktas JAV diplomatų ir kitų asmenų asmens neliečiamybės pažeidimas. Kaip pažymėjo teismas Iranas turėjo pareigą imtis aktyvių veiksmų, tačiau įvykiams neužkirto kelio ir nesiėmė veiksmų, kad nutrauktų patalpų užgrobimą bei įkaitų laikymą nelaisvėje. Iranas argumentavo, kad JAV vykdė tam tikrus nusikaltimus Irane, tačiau, kaip pažymėjo teismas, tai nesuteikia jokios teisės pažeisti Vienos konvencijos įsipareigojimus, o manant, kad tam tikri asmenys pažeidinėja priimančiosios valstybės teisę, priimančioji valstybė gali šiuos asmenis paskelbti *persona non grata*. Tokia situacija tik dar kartą patvirtina koks svarbus vaidmuo tenka priimančiajai valstybei įvykus diplomato asmens neliečiamybės pažeidimui ir

³⁵ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1980 gegužės 24 d. sprendimas JAV diplomatinio ir konsulinio personalo Teherane byloje (JAV v Iraną).

priimančiosios valstybės neginčijamą pareigą aktyviai ieškoti optimaliausių būdų išspręsti situaciją.

Pažymėtina, kad Vienos konvencija nenumato jokių išimčių iš diplomato asmens neliečiamybės, dėl to kyla klausimas – ar diplomato asmens neliečiamybė yra absoliuti? Be to, kaip teisingai pažymi Audrius Paksas: „išskyla klausimas dėl diplomato asmens neliečiamybės savigynos, būtinojo reikalingumo ar kitais ypatingais atvejais, kai kalbama apie kitų žmonių gyvybę, sveikatą ir pan.“³⁶. Todėl toliau darbe bus bandoma pateikti atsakymą į šiuos klausimus. Visų pirma, bus aptariama kaip reikėtų traktuoti būtiniosios ginties, būtinojo reikalingumo situacijas prieš diplomata.

Kaip pažymėta Tarptautinės teisės komisijos komentare: „asmens neliečiamybė diplomatui suteikiama nuo tam tikrų vykdymo priemonių, kurios reikštų prievartą jo atžvilgiu. Vis dėlto, šis principas neapima savigynos ar, išskirtinėmis aplinkybėmis, imtis priemonių užkirsti kelią diplomato daromiems nusikaltimams ar pažeidimams.“³⁷ Be to, savigyna prieš diplomata yra reakcijos priemonė, o ne priežastis inicijuoti teisminį procesą ir nubausti diplomata. Tam tikrais atvejais ir pačios valstybės pasinaudojo savigynos principu. Šioje vietoje reiktų atskirti savigyną kaip priimančiosios valstybės veiksmą ir savigyną kaip reakciją į nusikalstamą veiką, keliančią realų pavojų. Priimančioji valstybė gali sulaikyti diplomata, jei jis padaro nusikaltimą tam, kad užtikrintų tiek diplomato saugumą tiek visuomenės. Tokio pobūdžio sulaikymas neturėtų būti laikomas bausme ar baudžiamosios jurisdikcijos taikymu diplomatui, tačiau tai būtų atgrasanti priemonė esant žalos grėsmei asmeniui ar turtui. Tai reiškia, kad diplomato asmens neliečiamybė neapima savigynos prieš diplomata ar situacijų, kuomet būtina sustabdyti diplomato daromą nusikaltimą.

Tarptautinis teisingumo teismas Teherano įkaitų byloje aptarė ir nemažai Vienos konvencijos svarbiausių principų, saugančių diplomatus, o kalbėdamas apie diplomatų asmens neliečiamybę, teismas nurodė, kad užklopus diplomata *in flagrante*, jo turimas imunitetas neužkerta kelio trumpai diplomata sulaikyti, kiek tai reikalinga daromo nusikaltimo sustabdymui.³⁸ Vienas tokių incidentų nutiko Paryžiuje 1978 m., kuomet palestinietis Irako ambasadoje paėmė įkaitą. Ambasadorius, kuris mediavo šį įvykį pasiekė susitarimą su palestiniečiu, kuris galiausiai paliko atstovybės patalpas lydintas Prancūzų policijos. Tačiau tuo metu jie buvo apšaudyti diplomatų iš Irako atstovybės,

³⁶ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 95.

³⁷ Tarptautinės teisės komisijos komentaras. *Yearbook of the International Law Commission*. 383rd Meeting, 24 April 1957. p. 97.

³⁸ Tarptautinis Teisingumo Teismas. *1980 gegužės 24 d. sprendimas JAV diplomatinio ir konsulinio personalo Teherane byloje (JAV v Iraną)*.

žuvo du žmonės. Policija pasinaudojo savigyna ir ėmė atsišaudyti, o tai lėmė, kad buvo nušautas vienas Irako diplomatas. Policijos atsakas buvo pateisinamas ir proporcingas, nes iškilo būtinybė pašalinti grėsmę, kilusią visuomenei.

Aptariant diplomatų asmens neliečiamybės imunitetą Lietuvos Respublikoje visų pirma aptartinas teisinis reguliavimas. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso 9 straipsnio 1 dalis nurodo, kad asmens bei privačios rezidencijos neliečiamybe naudojasi tiek diplomatinės atstovybės vadovai, tiek ir diplomatai bei jų šeimos nariai. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3² straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo negali būti sulaikomas ar kitaip suvaržoma jo laisvė.³⁹ O kitos procesinės prievartos priemonės gali būti taikomos šiam asmeniui tiek, kiek tai nedraudžiama pagal Lietuvos Respublikos įstatymus arba tarptautinę teisę. Matoma, kad Lietuvos Respublikoje nėra atskirai reglamentuoti atvejai dėl savigynos veiksmų prieš diplomatus, todėl būtų taikomos bendrosios normos aptariančios būtinąją gintį: Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁴⁰ (toliau – Baudžiamasis kodeksas) 28 straipsnis ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso⁴¹ 13 straipsnis. Lietuvos Respublikos teismų praktika taip pat nepateikia jokių taisyklių, kaip traktuoti situaciją, kuomet savigyna yra panaudojama prieš diplomata. Dėl to, tokiems atvejams spręsti turėtų būti vadovaujama Vienos konvencijos aiškinimu, kad diplomatų asmens neliečiamybė gali būti apribota, siekiant nutraukti diplomato daromą nusikaltimą ir apsaugoti patį diplomata arba visuomenę nuo pavojaus.

Visų pirma, Jungtinių tautų organizacija, suprasdama diplomatų ir kitų asmenų, kurie naudojasi tarptautine apsauga, saugumo užtikrinimo svarbą yra priėmusi 1973 m. konvenciją dėl kelio užkirtimo ir baudimo už nusikaltimus prieš asmenis, kurie naudojasi tarptautine apsauga bei diplomatinis agentus.⁴² Šią konvenciją ratifikavusi yra ir Lietuvos Respublika. Be to, Baudžiamojo kodekso 116 straipsnis numato atsakomybę už kėsimąsi į kitos valstybės ar tarptautinės viešosios organizacijos atstovo gyvybę. Šio straipsnio pažeidimas gali užtraukti sankciją laisvės atėmimo iki gyvos galvos. Todėl manytina, kad Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas yra pakankamas apsaugoti diplomatų asmens neliečiamybę. Vis dėlto, aiškaus teisinio reguliavimo nepakanka tam, kad diplomatai būtų realiai apsaugomi, tam būtinas ir tinkamas įstatymų taikymas. Tik

³⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-09, Nr. 37-1341.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.

⁴¹ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. TAR, 2015-07-10, Nr. 11216.

⁴² Konvencija dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudimo už juos. *Valstybės žinios* 2002-10-09, Nr. 97-4257.

išsamus teisinis reguliavimas ir efektyvus teisėsaugos institucijų darbas bendrai lemia funkcionalią diplomatų asmens neliečiamybės apsaugą.

Autoriui nepavyko rasti pavyzdžių rimtų diplomatų asmens neliečiamybės imuniteto pažeidimų Lietuvos Respublikoje arba atveju, kuomet Lietuvos Respublika būtų nesiėmusi pakankamų veiksmų, kad užkirstų kelią diplomato asmens neliečiamybės pažeidimui. Galimai tokių atvejų per 27 metus Lietuvos Respublikos gyvavimo metu dar nėra buvę, vis dėlto su diplomatų asmens neliečiamybe Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijos susiduria dažniau nei būtų galima pagalvoti.

Savaime suprantama, kad diplomatų asmens neliečiamybė reiškia tai, kad priimančioji valstybė negali atlikti jokių vykdomųjų ir prievartinių veiksmų diplomato atžvilgiu, o į šiuos veiksmus įeina ir įvairūs medicininiai patikrinimai, pavyzdžiui, alkoholio kiekio kraujyje nustatymas. Lietuvos Respublikoje neretai pasitaiko, kad diplomatai galimai vairuoja neblaivūs, dėl to policijos pareigūnai juo sustabdo ir prašo pasitikrinti alkoholio kiekį kraujyje. Nors kai kurie diplomatai geranoriškai sutinka tai padaryti,⁴³ tačiau neretai diplomatai pasinaudodami asmens neliečiamybe atsisako tai daryti, nepaisant to, kad tęsti kelionės savo transporto priemone toliau ir nebegalės dėl pareigūnams kilusio įtarimo.⁴⁴ Teisėsaugos institucijos taip pat turi teisę reikalauti diplomato parodyti asmens dokumentą, įrodantį, kad jis yra diplomatas ir tuo pačiu įsitikinti, kad jam taikomi diplomatų imunitetai. Pažymėtina, kad diplomatinis pasas savaime nereiškia, kad šiam asmeniui yra taikomi imunitetai ir privilegijos. Kai kurios valstybės išduoda diplomatinis pasus ne tik aukščiausiems šalies pareigūnams bei diplomatams, tačiau ir kitiems valstybei nusipelnusiems asmenims.⁴⁵ Diplomatinis pasas nėra imunitetų įrodymas, veikiau tai paskyrimo į postą įrodymas.⁴⁶ Diplomatinis pasas neįrodo diplomato imunitetų, tai daro akreditacinis pažymėjimas, kuris kartu patvirtina ir diplomato asmens tapatybę.⁴⁷ Teigiamai vertintina tai, kad Lietuvos Respublikos pasienio

⁴³ *Turkijos diplomatas visureigiu partrenkė moterį* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. [Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/turkijos-diplomatas-vilniuje-visureigiu-partrenke-moteri.d?id=51451551>]

⁴⁴ *Baltarusijos ambasada atsisako komentuoti neblaivaus jos diplomato padarytą avariją Vilniuje* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/baltarusijos-ambasada-atsisako-komentuoti-neblaivaus-jos-diplomato-padaryta-avarija-vilniuje.d?id=50456096>; *Rusų diplomatas naktį Klaipėdoje ambasados automobiliu vožėsi į stulpą ir į sieną* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/rusu-diplomatas-nakti-klaipedoje-ambasados-automobiliu-vozesi-i-stulpa-ir-i-siena.d?id=49706780>

⁴⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 47 straipsnis nurodo, kad diplomatinis pasas yra išduodamas ir 1990 m. kovo 11 d. Nepriklausomybės atstatymo akto signatarams, nors šie, kaip ir nemažai kitų aptariamame straipsnyje nurodytų asmenų nesinaudoja diplomatų imunitetais.

⁴⁶ FELTHAM R. G., *Diplomatijos vadovas*. Vilnius: Versus aureus, 2009, p. 56.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl užsienio valstybių diplomatinėjų atstovybių, konsulinių įstaigų bei tarptautinių organizacijų atstovybių narių akreditavimo Lietuvos Respublikoje nuostatų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 1998-01-14, Nr. 5-82.

pareigūnai atpažįsta diplomatinis imunitetus patvirtinančius dokumentus ir atskiria, kuomet jais bandoma piktnaudžiauti.⁴⁸ Bet kuriuo atveju teisėsaugos institucijos turi pareigą išsiaiškinti asmens, kuris dedasi diplomatu tikrąją tapatybę ir statusą, nes nuo to priklauso diplomatų imunitetų taikymas šiam asmeniui. Tai yra diplomatų imuniteto ribojimas, be abejonės, tačiau atliekamas saugant pagrįstą interesą – tiek paties diplomato, tiek visuomenės saugumą, nes neblaivus vairuotojas kelia didelę grėsmę savo bei aplinkinių gyvybei ir sveikatai.

Aptartinas atvejis, kuomet Rusijos Federacijos ambasados automobiliu vykęs asmuo buvo sustabdytas, nes policijos pareigūnams kilo įtarimas, kad vairuotojas neblaivus. Sustabdžius automobilį vairuotojas nurodė esąs diplomatas, tačiau neturėjo oficialių diplomatinės akreditacijos dokumentų, dėl to pareigūnai kreipėsi į Rusijos Federacijos pirmąjį sekretorių, kuris atvyko ir patvirtino, jog vairuotojas buvo ambasados ataše. Nėra aišku, ar vairuotojas tikrai galėjo pasinaudoti diplomatų imunitetu nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos, jeigu šis asmuo negali pateikti jokių tai įrodančių dokumentų. Teisėsaugos institucijos pasikloviė oficialiai akredituoto siunčiančiosios valstybės diplomato tvirtinimu, tačiau autoriaus nuomone, tokia situacija vertintina itin kritiškai, nes tai gali sudaryti sąlygas ir toliau tokiu būdu piktnaudžiauti diplomatų imunitetais. Kyla pagrįstas klausimas, kaip šiuo atveju diplomatų imunitetas pasireiškė su funkcinio būtinumo teorija.⁴⁹ Palyginimui, kitu atveju nuo Prancūzijos policijos pareigūnų sprukusį Šveicarijos ambasadorių sustabdę pareigūnai nuvežė į komisariatą nustatyti jo tapatybės nepaisant to, kad asmuo prisistatė esąs diplomatu, tačiau neturėjo tai patvirtinančių dokumentų. Diplomatas buvo paleistas Šveicarijos užsienio reikalų ministerijai patvirtinus jo tapatybę. Šveicarijos užsienio reikalų ministerija taip pat pranešė, kad jei Prancūzijos teisėsauga pageidauja, diplomato imunitetas bus panaikintas.⁵⁰ Kitas aptartinas pavyzdys yra Jungtinės Karalystės diplomatas, kuris buvo sustabdytas, kadangi vairavo automobilį neblaivus. Trečiasis sekretorius sutiko pasitikrinti alkoholio kiekį kraujyje ir nustatė, kad vairuotojas buvo neblaivus, jam nebuvo leista tęsti kelionės automobiliu. Vis dėlto, bausti diplomato Lietuvos Respublikos pareigūnai negalėjo, nes diplomata saugo diplomatų imunitetai nuo Lietuvos

⁴⁸ *Kybartų pasienyje rusas pateikė suklastotus dokumentus ir įrodinėjo, esąs diplomatas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/kybartu-pasienyje-rusas-pateike-suklastotus-dokumentus-ir-irodinejo-esas-diplomatas.d?id=61208195>>.

⁴⁹ *Reidas Vilniuje: įkliuvęs Rusijos diplomatas alkotesterio išvengė prisidengęs neliečiamybe* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimajimelaimes/reidas-vilniuje-ikliuves-rusijos-diplomatas-alkotesterio-isvenge-prisidenges-nelieciamybe-59-724920>

⁵⁰ *Girtas diplomatas Paryžiaus pareigūnus privertė surengti jo medžioklę* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/paryziuje-policija-persekiojo-girta-diplomata-57-341881>

Respublikos administracinės ir baudžiamosios jurisdikcijos.⁵¹ Remiantis funkcinio būtinumo teorija diplomatų imuniteto taikymas išsisukant nuo alkoholio kiekio kraujyje patikrinimo niekaip negali būti susijęs su oficialių diplomato funkcijų vykdymu.

Prancūzijos teisėsaugos institucijų ir Šveicarijos užsienių reikalų ministerijos praktika, autoriaus nuomone, vertintina kaip pažangesnė, labiau atitinkanti funkcinę imunitetų prigimtį ir tinkamą elgimąsi su asmeniu, teigiančiu esą diplomatu. Galimai Lietuvos Respublikos pareigūnai nėra pakankamai susipažinę su diplomatų imunitetų pobūdžiu ir veikslių galimybėmis, kuomet asmuo teigia esą diplomatas.

Manytina, kad Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijas reikėtų apmokyti, kaip reikia elgtis susidūrus su diplomatų imunitetais, kad pareigūnai galėtų tinkamai reaguoti į kiekvieną situaciją, kuomet susiduriama su diplomatų imunitetais. Lietuvos Respublikos generalinio komisaro įsakymas dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo nenumato jokių specialių taisyklių ar elgesio su diplomatais, policijos pareigūnams nustatčius diplomato padarytus kelių eismo taisyklių pažeidimus. Nors ankstesnės šio teisės akto redakcijos (pavyzdžiui, 2002 m. gruodžio 24 d.) nurodo, kad kiekvienas patrulio pareigūnas privalo išmanyti ir žinoti užsienio diplomatinių atstovybių ir jų pareigūnų teisinį statusą, kitų užsieniečių ir asmenų, neturinčių pilietybės, kelių eismo taisyklių ir kitų teisės pažeidimų įforminimo ypatybes. Nėra aišku, kodėl šis teisės aktas buvo pripažintu netekusiu galios taisyklės, nors aiškiai numatė teisėsaugos institucijų veiklos funkcijas ir įgaliojimų apimtį. Dėl to manytina, kad ši spraga turėtų būti užpildyta priimančiomis detalų ir išsamų poįstatyminį teisės aktą, įgyvendinantį Vienos konvencijoje įtvirtinamą asmens neliečiamybės principą.

Aptartas teisinis reguliavimas ir praktinės situacijos parodo diplomato asmens neliečiamybės reikšmę jo funkcijų vykdymui. Priimančioji valstybė privalo suteikti tinkamą apsaugą atstovaujamosios valstybės diplomatui, tačiau tinkama apsauga yra vertinamasis kriterijus, kuris priklauso nuo abipusio valstybių sprendimo. Lietuvos Respublikoje nėra buvo grubių diplomato asmens neliečiamybės pažeidimų ar reguliavimo, kaip reiktų spręsti šiuos pažeidimus, tačiau aišku, kad Lietuva suteikia deramą apsaugą diplomatams nuo pasikėsimo į jų orumą, įtvirtindama gynybos mechanizmą civiline tvarka. Be to, darytina išvada, kad diplomato asmens neliečiamybė nėra absoliuti, dėl to prieš diplomatus gali būti imamas saviginos, taip pat toks neliečiamybės pobūdis leidžia bent jau sustabdyti piktnaudžiaujančių diplomatų daromus priimančiosios valstybės teisės pažeidimus.

⁵¹ *Britų diplomatas vairavo išgėręs* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/britu-diplomatas-vairavo-isgeres.d?id=10190873>

2.2. Imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos

Diplomatų imunitetas nuo priimančiosios valstybės baudžiamosios jurisdikcijos išsivystė iš diplomatų asmens neliečiamybės, nes esant tvirtai įsitvirtinusiame diplomato asmens neliečiamybės principui nebuvo įmanoma asmens sulaikyti ir jam taikyti priimančiosios valstybės baudžiamosios jurisdikcijos, todėl jaučiamas šios jurisdikcijos išvestinis pobūdis. Imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos reiškia, kad diplomato negali būti surašytas pranešimas apie įtarimą, jis negali būti apklausiamas kaip įtariamasis ar pripažįstamas įtariamoju, negali būti suimamas ar kitaip suvaržoma jo laisvė (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3² straipsnis). Kiekvienas atvejis, kuomet diplomatas pasinaudoja imunitetu nuo priimančiosios valstybės baudžiamosios jurisdikcijos sulaukia labai daug dėmesio ir pasipiktinimo dėl nebaudžiamumo.⁵² Dėl šios priežasties tiek teisės moksle, tiek apskritai visuomenėje imunitetams nuo baudžiamosios jurisdikcijos yra skiriama daugiau dėmesio, lyginant su imunitetais nuo civilinės ar administracinės jurisdikcijos.

Tiek doktrinoje, tiek ir valstybių pateikiamuose praktiniuose šaltiniuose nurodoma standartinė procedūra diplomatai padarius nusikalstamą veiką yra pakankamai vienoda daugelyje valstybių.⁵³ Esant pagrįstiems įtarimams, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką teisėsaugos institucijos visų pirma turi nustatyti koks asmuo padarė nusikalstamą veiką ir ar jis turi imunitetą nuo priimančiosios valstybės baudžiamosios jurisdikcijos. Šiuo klausimu paprastai kreipiamasi į užsienio reikalų ministeriją, kadangi ši ministerija turi renka informaciją apie visus valstybėje akredituotus ir oficialias funkcijas vykdančius diplomatus. Nustačius, kad asmuo yra diplomatas ir naudojasi imunitetu nuo baudžiamosios jurisdikcijos, užsienio reikalų ministerija informuoja siunčiančiąją valstybę apie padarytą nusikalstamą veiką ir jos ryšį su diplomatu ir prašo panaikinti to diplomato imunitetą. Žinoma, priimančioji valstybė nėra paliekama siunčiančiosios valstybės valiai ir esant neigiamam siunčiančiosios valstybės sprendimui gali paskelbti nusikalstamą veiką padariusį diplomata *persona non grata*. Diplomato paskelbimas

⁵² RENE V., *Diplomatic Agents, Civil Actions and Jurisdictional Immunity* [interaktyvus]. Tartu: Tartu University Press, 2005. [žiūrėta 2017-03-24]. Prieiga per internetą: <https://www.academia.edu/2341881/Diplomatic_Agents_Civil_Actions_and_Jurisdictional_Immunity?auto=download>.

⁵³ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 107; *Immunity from criminal jurisdiction* [interaktyvus]. Ministry of foreign affairs of the Republic of Latvia. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.mfa.gov.lv/en/about-the-ministry/state-protocol/immunity-from-criminal-jurisdiction>>.

nepageidaujamu yra pakankamai kraštutinis sprendimas, tikėtina, pabloginantis santykius tarp valstybių, dėl to kyla klausimas, kokiais atvejais asmens paskelbimas nepageidaujamu yra proporcingas veiksmas, o kuomet priimančioji valstybė turėtų apsiriboti švelnesnėmis priemonėmis. Suprantama, kad priimančiosios valstybės veiksmai priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos sunkumo, tačiau dažniausiai valstybės neturi jokių formalių kriterijų sprendimui priimti ir priimančioji valstybė pasirenka proporcingą priemonę tik išnagrinėjusi visas veikos aplinkybes. Nors tokias taisykles turi pavyzdžiui, Jungtinė Karalystė.⁵⁴ Neabejotina, kad piktybiško diplomato elgesio atveju, kuomet yra grubiai pažeidžiamos svarbiausios baudžiamuoju įstatymu saugomos vertybės diplomatas tikrai gali būti paskelbtas nepageidaujamu, nors situacija priklauso nuo valstybių tarpusavio santykių, tačiau mažai tikėtina, kad už vairavimą išgėrus ar viešosios tvarkos trikdymą diplomatai būtų paskelbti *persona non grata*. Paskelbus asmenį *persona non grata* jam yra suteikiamas terminas išvykti iš priimančiosios valstybės. Šio termino metu vis dar galioja siunčiančiosios valstybės nepanaikinti diplomato imunitetai (Vienos konvencijos 39 straipsnio 2 dalis). Jeigu per šį laiką diplomatas nepalieka priimančiosios valstybės priimančioji valstybė gali atsisakyti pripažinti tokį asmenį atstovybės nariu, tokiu atveju šiam diplomatui nustoja galioti visi imunitetai ir privilegijos. Tuomet šiam asmeniui gali būti taikoma priimančiosios valstybės baudžiamoji jurisdikcija, kuri įgyvendinama atsižvelgiant į užsieniečiams taikomas specifines baudžiamosios įstatymo nuostatas.

Vienos konvencijos dėl diplomatinių santykių 31 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad diplomatas naudojasi imunitetu nuo priimančiosios valstybės baudžiamosios jurisdikcijos. Šioje vietoje svarbu pažymėti, kad diplomatai naudojami tik imunitetu nuo priimančiosios valstybės baudžiamosios jurisdikcijos, tačiau ne nuo baudžiamosios atsakomybės. Kaip yra pažymėjęs Tarptautinis Teisingumo Teismas Arešto orderio byloje, imunitetas nuo jurisdikcijos, kuriuo naudojasi užsienio reikalų ministras, nereiškia, kad jis naudojasi nebaudžiamumu nuo bet kokių nusikaltimų, kuriuos jis padarė. Imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos ir individuali baudžiamoji atsakomybė yra skirtingos sąvokos. Imunitetas nuo jurisdikcijos pasižymi labiau procedūriniu pobūdžiu, jis užkerta kelią bylos iškėlimui ir ikiteisminio tyrimo atlikimui tam tikrų pažeidimų atveju, tačiau šis imunitetas neatleidžia asmens nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas. Tokį išaiškinimą patvirtina ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtinta taisyklė, kad nusikalstamą veiką padariusio asmens, besinaudojančio imunitetu

⁵⁴ *Diplomatic privileges and immunities*. Memorandum describing the practice of Her Majesty's Government in the United Kingdom. Protocol department of the Foreign and Commonwealth Office. 1990. p. 24-25

nuo priimančiosios valstybės baudžiamosios jurisdikcijos, atžvilgiu senaties eiga sustoja. Tai reiškia, kad imunitetas išaldo diplomato atsakomybės klausimą, tačiau jis gali būti bet kada atnaujinamas siunčiančiajai valstybei panaikinus imunitetą. Sutikrina su itin svarbiu Tarptautinio Teisingumo Teismo išaiškinimu, kuris tiksliai atskleidžia procedūrinį imuniteto pobūdį ir įtvirtina svarbią taisyklę, kad imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos nereiškia imuniteto nuo baudžiamosios atsakomybės.

Kadangi šio darbo tema yra diplomatų imunitetų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje, aptartinas Lietuvos Respublikos reguliavimas įtvirtinantis užsienio diplomatų imunitetą nuo Lietuvos Respublikos baudžiamosios jurisdikcijos. Lietuvos Respublikoje Vienos konvenciją įgyvendina Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso 9 straipsnio 2 dalis, kuri įtvirtina, kad diplomatai, nesantys Lietuvos Respublikos piliečiais, naudojami imunitetu nuo Lietuvos Respublikos nuo Lietuvos Respublikos baudžiamosios atsakomybės. Ši nuostata pakankamai bendra ir nesuteikia jokie aiškumo daugiau nei kad Vienos konvencija. Vis dėlto, toks reguliavimas yra susiklostęs, nes šis įstatymas buvo priimtas dar 1991 metais, vos Lietuvos Respublikai atkūrus valstybingumą, siekiant kuo sparčiau sureguliuoti diplomatų imunitetų ir kitus itin reikšmingus klausimus, o Vienos konvencijos ratifikavimui dar reikėjo pasiruošti. Dėl to matyti, kad įstatymas didele dalimi atkartoja Vienos konvencija kodifikuotas visuotinai nusistovėjusias paprotines diplomatų imunitetų nuostatas. Įdomi nuostata yra reikalavimas diplomatui nebūti Lietuvos Respublikos piliečiu, norint turėti teisę naudotis imunitetu nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos. Pavyzdžiui, jeigu Lietuvos Respublikos pilietis būtų Latvijos Respublikos diplomatas ir būtų atsiųstas į Lietuvą atlikti oficialias funkcijas Latvijos Respublikos vardu. Imunitetas jam būtų netaikomas, nei nuo siunčiančiosios valstybės nei nuo priimančiosios valstybės, o tai kelia grėsmę diplomato saugumui ir gali rimtai sutrukdyti diplomatui atlikti jo oficialias funkcijas. Be to, įstatymas nemini, kad diplomatų imunitetai būtų netaikomi asmenims, kurie nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje. Šiuo atveju asmenį paskyrus diplomatu Lietuvos Respublikoje, jam būtų galioti imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos. Vienos konvencijos 38 straipsnio 1 dalis nurodo, kad diplomatas, esantis priimančiosios valstybės piliečiu naudojami tik imunitetu nuo jurisdikcijos ir neliečiamybės už veiksmus, vykdam savo funkcijas. Ši straipsnio dalis taip pat numato, kad priimančioji valstybė šiam diplomatui gali suteikti ir papildomas privilegijas ir imunitetus.

Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjo siekis netaikyti asmenims imunitetų, kurie jų nenusipelnė yra suprantamas, tačiau įgyvendintas visiškai netinkamai. Anksčiau aptartas

diplomatinės tarnybos įstatymas parodo, kad Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui yra itin svarbus pilietybės kriterijus diplomatams. Tokia nuostata suprantama ir visiškai atitinka Vienos konvencijos 8 straipsnį. Tačiau Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsienio valstybių diplomatinį atstovybių statuso Lietuvoje 9 straipsnis tiesiog neatitinka Vienos konvencijos 38 straipsnio ir nesuteikia diplomatui pakankamos apsaugos vykdyti jo funkcijas.

Pagrindiniai įstatymai, įgyvendinantys Vienos konvencijoje įtvirtintą diplomatų imunitetą nuo baudžiamosios atsakomybės yra Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – Baudžiamasis kodeksas) ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – Baudžiamojo proceso kodeksas). Abu kodeksai įvirtina panašią taisyklę, kad asmenų, padariusių nusikalstamą veiką Lietuvos Respublikoje, tačiau besinaudojančiai imunitetu nuo Lietuvos Respublikos baudžiamosios jurisdikcijos atsakomybės klausimai yra sprendžiami vadovaujantis Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis ir Baudžiamuoju kodeksu (Baudžiamojo kodekso 4 straipsnio 4 dalis ir Baudžiamojo proceso kodekso 5 straipsnio 2 ir 3 dalys). Nors ši nuoroda duodama į Baudžiamąjį kodeksą, tačiau pastarasis nepateikia jokių tolimesnių taisyklių dėl diplomatų imunitetų nuo baudžiamosios jurisdikcijos. Dvišalės Lietuvos Respublikos tarpusavio teisinės pagalbos sutartys šių klausimų sprendimo tvarkos taip pat nepateikia.⁵⁵ Aiškumo šiuo klausimu suteikia Baudžiamojo proceso kodekso 5 straipsnis, kurio 3 dalis numato, kad asmuo, kuris naudojasi imunitetu nuo baudžiamosios jurisdikcijos negali būti sulaikytas ar suimtas, o su juo galima atlikti kodekse numatytus proceso veiksmus, tik su šio asmens sutikimu ar prašymu, kuris gaunamas per Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministeriją. Matoma, kad ir Lietuvos Respublikoje įvirtinta procedūra dėl asmens, besinaudojančio imunitetu nuo priimančiosios valstybės baudžiamosios jurisdikcijos nesiskiria nuo nusistovėjusios praktikos.

Lietuvos Respublikos teisiniame reguliavime, susijusiame su diplomatų imunitetu nuo baudžiamosios jurisdikcijos yra tam tikrų problemų. Neigiamai vertintinas painus Lietuvos Respublikos reguliavimas įgyvendinantis diplomatų imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, kadangi Baudžiamojo proceso kodeksas, įtvirtinantis tik bendriausias proceso pradėjimo negalimumo taisykles, tiesiog pateikia nuorodą į Baudžiamąjį kodeksą, kuriame nėra jokių aiškesnių nuostatų dėl šio diplomatų imuniteto

⁵⁵ Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose/ Valstybės žinios, 1994-02-23, Nr. 14-234; Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1995-02-10, Nr. 13-296; Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994-11-25, Nr. 91-1767.

taikymo. Aptariamas apkaltinamojo nuosprendžio senaties sustabdymas diplomatu taikant imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos. Baudžiamasis kodeksas nurodo ir į Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, kurios nedetalizuoja jokių diplomatų imunitetų nuo baudžiamosios jurisdikcijos nuostatų. Manytina, kad įstatymų leidėjas turėtų susisteminti pagrindines nuostatas tiek iš Baudžiamojo, tiek iš Baudžiamojo proceso kodekso ir jas bendrai nurodyti Baudžiamojo proceso kodekso naujame skyriuje, kaip kad tai padaryta Civilinio proceso kodekso. Be to, nėra iki galo aišku, kokia procedūra taikoma diplomatu padarius nusikalstamą veiką Lietuvos Respublikoje, kokie terminai taikomi kreipimuisi į užsienio reikalų ministeriją, nes manytina, kad tokiose situacijose būtina reaguoti nedelsiant. Taip pat, tam tikram įvykiui įvykus nakties metu užsienio reikalų ministerija negalės priimti jokio sprendimo dėl diplomato atšaukimo, todėl kyla klausimas, ar tuomet teisėsaugos institucijos gali asmenį laikyti suimtą iki tol, kol užsienio reikalų ministeriją susisieks su siunčiančiąja valstybe ir bus priimtas sprendimas dėl diplomato? Autoriaus nuomone, atsakymas į šį klausimą priklauso nuo padaryto nusikaltimo pobūdžio ir vertybių, į kurias diplomatas pasikėsino. Jeigu diplomato veiksmis buvo pasikėsinta į svarbiausias valstybės vertybes, tuomet teisėsaugos institucijos neabejotinai turi teisę sulaukyti pavojingą asmenį iki tol, kol paaikšės veiksmai, toliau atliktini su diplomatu.

2.3. Imunitetas nuo civilinės ir administracinės jurisdikcijos

Savaime suprantama, kad praktinių problemų kyla ne tik taikant imunitetus nuo baudžiamosios jurisdikcijos, tačiau kaip tik civilinė ir administracinė jurisdikcija kelia daugiau problemų kasdieniame valstybės gyvenime.⁵⁶ Viena iš akivaizdžių priežasčių yra aplinkybė, kad imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos yra absoliutus, tuo tarpu imunitetas nuo civilinės ir administracinės jurisdikcijos turi išimtis, kurios susiaurina šio imuniteto apimtį ir palieka vietos interpretacijoms. Šiame skyriuje imunitetai nuo civilinės ir administracinės jurisdikcijos bus nagrinėjami atskirai, nors reguliavimo prasme yra pakankamai glaudžiai susiję.

Imunitetas nuo civilinės jurisdikcijos vystėsi lėčiau ir vėliau nei imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos, vis dėlto laikytina, kad imunitetas nuo civilinės jurisdikcijos tapo papročiu dar XVIII a.⁵⁷ Šio pobūdžio imunitetas buvo reikalingas, nes priimančioji

⁵⁶ VARK R., *Diplomatic agents, civil actions and jurisdictional immunity* [interaktyvus]. Tartu universitetas, Talinas. [žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/2341881/Diplomatic_Agents_Civil_Actions_and_Jurisdictional_Immunity

⁵⁷ HARDY M., *Modern Diplomatic Law. Mančesteris*: Manchester University Press, 1968. p. 58.

valstybė negalėjo kontroliuoti civilinių ieškinių pareiškimo diplomatams, kadangi tai yra civiliniai teisiniai santykiai. Pradėti bylą teisme civiline tvarka gali bet kuris asmuo, tuo tarpu tiek baudžiamosios, tiek administracinės teisės atveju bausmės skyrimas priklauso nuo atitinkamos teisėsaugos institucijos. Todėl imunitetas nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos buvo iš dalies sukurtas apsaugoti priimančiąją valstybę nuo žalos, kurią sukeltų asmenų civiliniai reikalavimai diplomatams priimančiojoje valstybėje. Nors kai kurių autorių nuomone, imunitetai nuo civilinės jurisdikcijos turėtų būti labiau riboti, tačiau teismų praktika sekė absoliutais imuniteto idėją, ypačiai bylose, susijusiose su profesine ar komercine veikla.⁵⁸ Tik priėmus Vienos konvenciją imunitetas nuo civilinės jurisdikcijos galiausiai buvo aiškiai apribotas nurodant tris esmines išimtis.

Vienos konvencijoje jaučiama stipri funkcinio būtinumo teorijos įtaka dėl to Vienos konvencijos 31 straipsnio 1 dalis, įtvirtina, kad diplomatas naudojasi imunitetu nuo civilinės ir administracinės jurisdikcijos, tačiau išskyrus bylas dėl:

- a) privataus nekilnojamojo turto, esančio priimančiosios valstybės teritorijoje, jeigu šis nėra valdomas atstovaujamosios valstybės vardu siekiant atstovybės tikslų;
- b) paveldėjimo, kai diplomatas veikia kaip privatus asmuo, o ne atstovaujamosios valstybės vardu, ir yra testamentinio paveldimo turto globėjas, įpėdinis ar paveldėtojas;
- c) bet kokios profesinės ar komercinės diplomato veiklos, neįeinančios į jo tarnybines pareigas.

Papildomai 31 straipsnio 3 dalis įtvirtinta bendrąją taisyklę, kad diplomatu negali būti taikomos jokios vykdomosios priemonės. Šis straipsnis taip pat numato dvi sąlygas, kada vis dėlto galima taikyti diplomatu vykdomąsias priemones:

- 1) jei tokia vykdomoji priemonė numatyta kaip išimtis 31 straipsnio 1 dalies a, b ir c punktuose
- 2) jei tokios vykdomosios priemonės gali būti taikomos nepažeidžiant diplomato asmens ir rezidencijos neliečiamybės.

Ankstyvosiose Vienos konvencijos rengimo stadijose Jungtinės Amerikos Valstijos netgi pasiūlė iš konvencijos apskritai pašalinti išimtis nuo civilinės jurisdikcijos, griežtai vadovaujantis absoliutaus imuniteto doktrina, vis dėlto jokia kita valstybė tokios Jungtinių Amerikos Valstijų pozicijos nepalaikė, todėl galiausiai ir pati JAV šio

⁵⁸ NEVERA A., Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos apribojimai asmenims, kurie pagal tarptautinės teisės normas naudojasi imunitetu [interaktyvus]. Vilnius: Jurisprudencija, 2008 Vilnius. [žiūrėta 2017-03-28].
Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=266130>.

pasiūlymo atsisakė.⁵⁹ Dėl to aptartinios priežastys, kodėl buvo vis tik nuspręsta numatyti išimtis nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos. Diplomato imunitetas nuo civilinės jurisdikcijos nėra absoliutus dėl kelių priežasčių.

Visų pirma, jeigu priimančiosios valstybės teismai neturėtų jurisdikcijos nagrinėti smulkias iš privatinų santykių kylančias bylas ir dėl to šių civilinių ginčų nagrinėjimas būtų nepagrįstai apsunkintas. Tokio pobūdžio bylos galėtų būti sprendžiamos tik siunčiančiojoje valstybėje ar priimančiojoje panaikinus diplomato imunitetą, kas yra mažai tikėtina smulkaus civilinės teisės pažeidimo atveju. Tokią apsunkintą išeitį palieka Vienos konvencijos 31 straipsnio 4 dalis, numatanti universalią taisyklę, kad diplomatas neturi imuniteto nuo siunčiančiosios valstybės jurisdikcijos. Praktiškai ši teisė yra sunkiai įgyvendinama, nes nukentėjęs asmuo gali susidurti siunčiančiosios valstybės pasipriešinimu. Įmanomi ir politiniai sunkumai asmeniui prisiteisti patirtą žalą bei politinės valdžios įtaka teismams. Autoriaus nuomone, nuo Rusijos Federacijos diplomato nukentėjusiam lietuviui gali būti pakankamai sudėtinga prisiteisti žalos atlyginimą iš šios valstybės dėl politinių priežasčių. Be to, iškyla ir daug praktinių sunkumų, nes nukentėjęs asmuo turi kreiptis į siunčiančiosios valstybės teisininkus, kad išsiaiškintų, kokia procedūra yra reiškiami atitinkami ieškiniai, kaip inicijuojamas civilinis procesas, kokio dydžio mokamas žyminis mokestis ir kt.

Kita priežastis, dėl kurios buvo numatytos išimties iš diplomato imuniteto nuo civilinės jurisdikcijos yra tai, kad išimtyse nurodomos aplinkybės visiškai nėra susijusios su oficialiomis diplomato funkcijomis, o veikiau yra visiškai privataus pobūdžio. Galiausiai, išimtyse nurodomi atvejai paprastai nesusiję ir su galimybe diplomatui kelti baudžiamąją bylą ar pažeidėjui taikyti laisvės atėmimą, galinčius reikšmingai paveikti diplomato galimybę jam vykdyti oficialias funkcijas. Visais išimtyse nenumatytais atvejais, pavyzdžiui, diplomatui nemokant skolų, neapmokant sąskaitų už prekes, suteiktas diplomato asmeniniam naudojimui, nemokant nuomos mokesčio, atsiskaitant su rangovu, iškilus pareigai kompensuoti žalą padarytą kito asmens turtui automobilio avarijoje ir kt.⁶⁰ diplomatas turės imunitetą nuo civilinės jurisdikcijos ir nukentėjusysis arba kreditorius gali kreiptis tik į siunčiančiosios valstybės teismą šio ginčo sprendimui.

Kai kurie autoriai teigia, kad kreditorius taip pat galėtų kreiptis į siunčiančiosios valstybės užsienio reikalų ministeriją, prašydamas ginčą išspręsti neteisiminiu keliu, pavyzdžiui užsienio reikalų ministerijai veikiant kaip mediatoriumi ginče ir pasitelkdama

⁵⁹ KERELEY E. L., *Some Aspects of the Vienna Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities*, [interaktyvus]. p. 120. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ajil56&div=13&id=&page=>>

⁶⁰ BISWANATH S., *A Diplomat's Handbook of International Law and Practice*. Dordrechtas: Martinus Nijhoff Publishers, 1988. p. 144.

atstovybės vadovą bendradarbiavimui.⁶¹ Tokia idėja yra neabejotinai pažangi ir itin naudinga, nes leistų ne tik konfidencialiai nuo visuomenės išspręsti ginčą, tačiau ir padėtų diplomatomis išlaikyti gerą reputaciją siunčiančiosios valstybės požiūriu, kadangi taikiai priimanamas sprendimas būtų naudingas tiek priimančiajai, tiek siunčiančiajai valstybei. Vis dėlto, mažai tikėtina, kad užsienio reikalų ministerijos užsiimtų tarpininkavimu privatiems subjektams sprendžiant ginčus su diplomatais. Veiksmingesnė priemonė galėtų būti skolininkui kreiptis į priimančiosios valstybės užsienio reikalų ministeriją nurodant ginčo pobūdį ir prašant siunčiančiąją valstybę imtis atitinkamų veiksmų (pavyzdžiui, panaikinti diplomato imunitetą ta apimtimi, kiek tai reikalinga išspręsti aptariamą ginčą).

Pažymėtina ir tai, kad jeigu pats diplomatas kreipiasi į teismą priimančiojoje valstybėje dėl siekdamas išspręsti ginčą, dėl kurio jam taikomas imunitetas nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos, tai reiškia, kad jis savanoriškai pasinaudoja priimančiosios valstybės jurisdikcija ir dėl to negali remtis imunitetu nuo jurisdikcijos dėl bet kokio priešiškinio, tiesiogiai susijusio su diplomato pareikštu ieškiniu. (Vienos konvencijos 32 straipsnio 3 dalis). Preziumuojama, kad jei diplomatas inicijuoja teisminį procesą, jam taikoma priimančiosios valstybės jurisdikcija ta apimtimi, kiek tai būtina išsamiai išnagrinėti konkrečią bylą. Diplomatas turi nepamiršti, kad atsakovas turi teisę gintis nuo pareikšto diplomato ieškiniu, o viena iš tokių gynybos priemonių yra priešiškinio pareiškimas. Pavyzdžiui, vienoje byloje Jungtinės Karalystės teismas nustatė, kad diplomatas kreipdamasis dėl patirtos žalos atlyginimo iš atsakovo neatsisakė savo imuniteto nuo jurisdikcijos ta apimtimi, kad jam būtų galima reikšti priešiškinį už šmeižtą.⁶² Diplomatai turi imunitetą nuo apklausos, tačiau diplomatum savanoriškai liudijant apie tam tikrą įvykį teismo procese taip pat nebūtų galima teigti, kad jis atsisakė savo imuniteto nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos.⁶³ Dėl to darytina išvada, kad diplomatas pats nusprendžia kokia apimtimi apribos savo imunitetą pareikšdamas civilinį ieškinį, tiek, kiek konkretus ginčas nesusijęs su Vienos konvencijos 31 straipsnyje numatytais išimtimis.

Aptarus teorines prielaidas lėmusias išimtis iš diplomatų imuniteto nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos toliau nagrinėtinas 31 straipsnio 1 dalyje

⁶¹ VARK R., *Diplomatic Agents, Civil Actions and Jurisdictional Immunity* [interaktyvus]. Tartu: Tartu University Press, 2005. [žiūrėta 2017-03-24]. Prieiga per internetą: <https://www.academia.edu/2341881/Diplomatic_Agents_Civil_Actions_and_Jurisdictional_Immunity?auto=download>.

⁶² Anglijos apeliacinis teismas. *High Commissioner for India et al. v. Ghosh* 1960.

⁶³ Anglijos aukštasis teismas. *Propend Finance Property Ltd. v. Sing and the Commissioner of the Australian Federal Police*, Times Law Reports, 2 May 1997.

numatytos išimčių turinys. Visų pirma, diplomatas neturi imuniteto bylose dėl bylų, susijusių su privačiu diplomato nekilnojamuoju turtu, kuris nėra valdomas atstovaujamosios valstybės vardu siekiant atstovybės tikslų. Vienos konvencijoje originalia anglų kalba nurodoma, kad tai ne bet kokios bylos dėl nekilnojamojo turto, tačiau bylose kurios pareikštas „*real action*“. Pagal aiškinimą, kurį pateikia E. Denza, ši sąvoka reiškia, kad reikalavimai, patenkantys į pirmąją išimtį turi būti *in rem*, o tai reiškia ieškiniai susiję su daiktinėmis teisėmis į nekilnojamąjį turtą.⁶⁴ Autorė pripažįsta, kad ši sąvoka nėra iki galo aiški ir jos prasmė yra išvedama analizuojant valstybių nacionalinės teisės ir teismų praktikos apžvalgą. Šio pobūdžio bylos turėtų apimti tokius klausimus kaip nuosavybės pripažinimą, disponavimo ar valdymo klausimai. Neaišku, kodėl verčiant Vienos konvenciją į lietuvių kalbą nebuvo nurodytas išimties pobūdis, o buvo nurodytas tik dėl kokio objekto reiškiamą byla (nekilnojamojo turto). Neigiamai vertintinas „*real action*“ atitikmens nenurodytas lietuviškoje konvencijos versijoje, nes bylos pobūdis susiaurina išimtį.

Pirmoji išimtis iš priimančiosios valstybės imuniteto nuo civilinės jurisdikcijos kelia tam tikras aiškinimo problemas. Pirmoji išimtis iš pirmo žvilgsnio, straipsnis aiškiai atriboja diplomato privataus nekilnojamojo turto klausimus nuo bet kokių kitų. Pavyzdžiui, diplomatu nuosavybės teise priklauso butas priimančiojoje valstybėje, kurį diplomatas parduoda ir kyla ginčas dėl nuosavybės teisės perėjimo. Kadangi tai privati diplomato veikla, tam tikras investicinis verslas, jis visiškai nesusijęs su atstovaujamosios valstybės funkcijomis. Vis dėlto, nėra aišku kaip turėtų būti valdomas diplomato nekilnojamasis turtas atstovaujamosios valstybės vardu, siekiant atstovaujamosios valstybės tikslų. Manytina, kad diplomatu priklausančiose patalpose įsikūrusi diplomatinei atstovybei, šiam turtui būtų taikomas imunitetas nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos.⁶⁵ Tačiau nėra aišku, ar 31 straipsnio 1 dalies a punktas reikalauja diplomato jam priklausančių nekilnojamąjį turtą valdomas kaip savo rezidenciją? Pritartina doktrinoje vyraujančiai nuomonei,^{66 67} kad atsakymas į šį klausimą, turėtų būti neigiamas, nes diplomato rezidencijos apsaugai Vienos konvencija nustato atskirą mechanizmą, pavyzdžiui įvairūs fiskaliniai imunitetai, tačiau byla galėtų būti iškeliama prieš diplomata

⁶⁴ DENZA E., *Diplomatic law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Oxford University Press. Oxford. 2015. p. 240.

⁶⁵ Ibid. p. 245.

⁶⁶ DENZA E., *Diplomatic law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Oxford University Press. Oxford. 2015. p. 245

⁶⁷ PETRAUSKAS Z., ŽALIMAS D., ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ S., *Diplomatinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. p. 123

kalbant dėl disponavimo jam priklausančia nuosavybe, neatsižvelgiant, kad tai būtų jo rezidencija oficialių funkcijų vykdymo atstovybėje metu.

Antroji išimtis yra susijusi su paveldėjimo klausimais, kuriuose diplomatas veikia kaip vykdytojas, turto administratorius ar įpėdinis, tačiau tik kaip privatus asmuo. Šis naujai Vienos konvencijoje įtvirtintas principas Šis imunitetas išplaukia iš pareigos užtikrinti, kad aptariama situacija apskritai galėtų būti nagrinėjama bent vienoje jurisdikcijoje. Paveldėjimo bylų sprendimas neabejotinai yra privatus diplomato santykis, galintis būti susijęs su oficialių funkcijų vykdymu tikrai išimtiniais atvejais, dėl to išimtis neapsunkina diplomatų oficialių funkcijų vykdymo.

Trečioji išimtis yra ieškiniai susiję su bet kokia diplomato vykdoma profesine ar komercine veikla, vykdoma priimančiojoje valstybėje, tačiau nesusijusia su diplomato oficialių funkcijų vykdymu. Šią nuostatą reikėtų sistemiškai aiškinti kartu su Vienos konvencijos 42 straipsniu, kuris draudžia diplomatui užsiimti privačia veikla priimančiojoje valstybėje siekiant asmeninės naudos. Pagrindinis skirtumas tarp šių straipsnių yra tai, kad 31 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta išimtis taikoma ne tik diplomatams, tačiau ir kitiems asmenims, besinaudojantiems imunitetu nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos ir nepatenka į 42 straipsnio apimtį.⁶⁸ Svarbu pažymėti tai, kad ši išimtis neturėtų būti taikoma vienkartiniam įvykiui, o labiau yra orientuota į tęstinę diplomato veiklą. Tokia pozicija suprantama, nes įvairūs diplomato pirkiniai ar sandoriai, kuriais diplomatas išsinuomoja patalpas gyventi priimančiojoje valstybėje negalėtų būti laikoma profesine ar komercine veikla. Kitas klausimas vertas dėmesio yra diplomato komercinės veiklos sąsaja su oficialiomis diplomato funkcijomis. Pažodinis aiškinimas leistų daryti išvadą, kad diplomato komercinė veikla leidžiama tol, kol ji susijusi su jo oficialiomis funkcijomis. Vienos konvencijos 3 straipsnis nurodo, kokios yra diplomato funkcijos, tačiau tai nėra baigtinis diplomato funkcijų sąrašas, dėl to manytina, kad ryšys tarp Vienos konvencijos 3 straipsnio ir aptariamų išimties turėtų būti lankstus.

Diplomatai turi atskirą imunitetą ir nuo priimančiosios valstybės vykdomųjų veiksmų, kuris reiškia draudimą priimančiajai valstybei imtis bet kokių vykdomųjų priemonių, išskyrus aiškiai Vienos konvencijos 31 straipsnio 3 dalyje nurodytas išimtis. Dėl šitokio savo ryšio su išimtinis nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos, imunitetą nuo vykdomųjų veiksmų tikslinga aptarti šiame skyriuje. Imunitetas nuo vykdomųjų veiksmų reiškia tai, kad diplomatui suteikiama dvejopa apsauga: visų pirma,

⁶⁸ DENZA E., *Diplomatic law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Oxford University Press. Oxford. 2015. p. 250.

nuo diplomatu priimančiojoje valstybėje negali būti iškeliama byla civiline tvarka, antra, diplomatas turi savarankiškai veikiančią imunitetą nuo vykdomųjų veiksmų. Pavyzdžiui, jeigu siunčiančioji valstybė nusprendžia panaikinti konkretaus diplomato imunitetą, kad būtų galima išspręsti su diplomatu susijusį civilinį ginčą priimančiosios valstybės teismuose, tai nereiškia, kad siunčiančioji valstybė savaimė leidžia atlikti teismo sprendimo vykdymo veiksmus prieš aptariamą diplomata, kadangi diplomatas naudojasi imunitetu nuo vykdomųjų priemonių (Vienos konvencijos 31 straipsnio 3 dalis). Šios nuostatos reikštų ir tai, kad teismui priėmus sprendimą prieš diplomata prieš šiam įgyjant imunitetą nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos, diplomato imunitetui ėmus įsigaliojus diplomatu negalėtų būti taikomi jokie vykdomieji veiksmai.

Lietuvos Respublikoje diplomatų imunitetą nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos visų pirma reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso, kurio 9 straipsnis įtvirtina diplomatų imunitetą nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos. Šio straipsnio 3 dalis nurodo, kad diplomatams imunitetas nuo civilinės jurisdikcijos netaikomas tais atvejais, kuomet „jie stoja į civilinius teisinius santykius kaip privatūs asmenys“. Palyginus šią nuostatą su Vienos konvencijos 31 straipsnio išimtimis matoma, kad įstatymas jokių būdu neišskiria diplomatų veiklos civiliniuose teisiniuose santykiuose, kuomet diplomatai veikia siunčiančiosios valstybės vardu ir interesais, vykdydami savo oficialias funkcijas. Neigiamai vertintinas toks Lietuvos Respublikos įstatymo reguliavimas, kadangi jis prieštarauja 31 straipsnyje numatytų išimčių esmei ir išimčių netaikymui, net diplomatu dalyvaujant civiliniuose santykiuose. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – Civilinio proceso kodeksas) VII dalies penktojo skirsnio normos įtvirtina, kad atsakovais Lietuvos Respublikos teismuose negali būti asmenys, kuriems taikomas diplomatinis imunitetas, bei jų šeimos nariai ir numato bei kartu nurodo, kad ši taisyklė netaikoma, kuomet:

1) ginčas kyla dėl Lietuvos Respublikoje esančio nekilnojamojo daikto, kur taikomi diplomatiniai imunitetai arba šių asmenų šeimos nariai, taip pat tarptautinės organizacijos;

2) civilinis ginčas tarp šalių yra kilęs iš paveldėjimo santykių; ir

3) ginčas yra kilęs iš kitų komercinių santykių, kuriuose diplomatai ir jų šeimos nariai dalyvauja „ne kaip asmenys, kuriems yra taikomas diplomatinis imunitetas.“⁶⁹.

Pastaroji norma, kuri kildina ginčą iš komercinių santykių, kuriuose diplomatas ar jo šeimos nariai dalyvauja ne kaip asmenys, kuriems būtų taikomi diplomatų imunitetai

⁶⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2000-06-28, Nr. 52-1482.

nėra pakankamai aiški. Autoriaus nuomone, šią nuostatą įstatymų leidėjas turėtų patikslinti nurodydamas, kad tokio pobūdžio komerciniuose santykiuose diplomatas dalyvauja siekdamas asmeninės naudos arba nevykdydamas oficialių siunčiančiosios valstybės funkcijų bei užsiimdamas profesine ar komercine veikla. Autoriaus nuomone netinkamai nurodytas išimties taikymas pagal asmenį, kuriam taikomi diplomatų imunitetai, nors Vienos konvencija šią išimtį sieja su oficialių diplomato funkcijų atlikimu. Nes tik profesinė ar komercinė veikla, vykdoma nevykdant oficialių diplomato funkcijų turėtų būti išimtis nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos.

Kitas svarbus šaltinis Lietuvos Respublikoje reglamentuojantis diplomatų imunitetą nuo civilinės jurisdikcijos yra Civilinio proceso kodeksas, kurio 790-792 straipsniai pakankamai aiškiai reglamentuoja diplomatų imunitetus nuo civilinės jurisdikcijos Lietuvos Respublikoje, šių imunitetų išimtis ir draudimą atlikti vykdymo veiksmus. Bendriausia prasme kodeksas įtvirtina, kad atsakovais Lietuvos Respublikos teismuose negali būti asmenys, kuriems taikomas diplomatinis imunitetas (790 straipsnio 1 dalis). To paties straipsnio 2 dalis iš principo perkelia Vienos konvencijos 31 straipsnyje numatytas išimtis iš imuniteto nuo civilinės jurisdikcijos, tačiau jas pakeisdamas. Pažymėtina, kad nei vienoje išimtyje pagal Civilinio proceso kodeksą nėra numatoma, kad išimtis netaikoma, jeigu diplomato veiksmai vykdomi atstovaujamosios valstybės vardu ar diplomatui vykdant jo oficialias funkcijas. Toks perkėlimas vertintinas neigiamai, kaip iškreipiantis Vienos konvencijos reguliavimą ir nepaisantis funkcinio diplomatų imunitetų pobūdžio. Pagal Civilinio proceso kodeksą tam tikros kategorijos nurodymas kaip išimties yra nepakankamai išsamus diplomatų imunitetų nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos suvokimas, nes daugelis privatinės teisės kategorijų (net ir paveldėjimo santykiai) gali būti susiję su diplomato oficialių funkcijų vykdymu ar veiksmų atlikimu atstovaujamosios valstybės vardu.

Kiti minėti Civilinio proceso kodekso straipsniai tiesiog perkelia Vienos konvencijos reguliavimą dėl išimčių iš imunitetų ir vykdymo veiksmų draudimo, reguliavimą papildydami nuostatomis apie tarptautinių organizacijų imunitetus.

Toliau aptariami diplomatų imunitetai nuo priimančiosios valstybės administracinės jurisdikcijos. Šiam imunitetui taip pat taikomos 31 straipsnio 1 dalyje numatytos išimties, dėl to aktualus ir šių išimčių išaiškinimas, aptartas šioje darbo dalyje. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (toliau – Administracinių nusižengimų kodeksas) numato, kad klausimai dėl administracinės atsakomybės taikymo asmenims, besinaudojantiems imunitetu nuo jurisdikcijos ir padariusiems administracinės teisės nusižengimą Lietuvos Respublikoje, sprendžiami pagal Lietuvos Respublikos

tarptautines sutartis ir kitas tarptautinės teisės normas bei principus. Atsižvelgiant į šią nuostatą, autoriui nepavyko rasti poįstatyminių teisės aktų, kurie vienaip ar kitaip detalizuotų diplomatų imunitetą nuo administracinės jurisdikcijos. Atskirai aptartina diplomatų atsakomybė už įvairius kelių eismo pažeidimus arba kitokius su transporto priemonėmis susijusius pažeidimus, kadangi manytina, jog šiuos pažeidimus diplomatai įvykdo dažniausiai.⁷⁰ Poįstatyminis Lietuvos Respublikos diplomatų imunitetų nuo administracinės jurisdikcijos reguliavimas yra panašus kaip ir diplomatų asmens neliečiamybės atveju, kadangi neretai būtina visų pirma sulaukyti asmenį nuo daromo administracinio pažeidimo ir tik tada pareigūnai turėtų galimybę jam taikyti administracinę atsakomybę. Dėl to, imuniteto nuo administracinės jurisdikcijos reguliavime egzistuoja ta pati problema – naujausioji Lietuvos Respublikos generalinio komisaro įsakymo dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo nenumato jokių specialių taisyklių ar elgesio su diplomatais, policijos pareigūnams nustačius diplomato padarytus kelių eismo taisyklių pažeidimus. Be to, nuo 2014 m. neteko galios ir Kelių eismo taisyklių administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo instrukcijos, kuriose buvo nurodoma, kad nustatant, įforminant, tiriant ir nagrinėjant bet kokius kelių eismo taisyklių administracinius teisės pažeidimus turi būti vadovaujama Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksu (dabartiniu Administracinių nusižengimų kodeksu), Lietuvos Respublikos įstatymais dėl administracinių teisės pažeidimų, kitais teisės aktais, teismų suformuota praktika ir galiojantiems teisės aktams neprieštaraujančiomis Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos teikiamomis rekomendacijomis ir išaiškinimais.⁷¹ Šiuo atveju, kaip ir asmens neliečiamybės atveju policijos pareigūnams tiesiog lieka vadovautis nusistovėjusia patikrinimo praktika, o įstatymų leidėjas turėtų atnaujinti minėtus poįstatyminius teisės aktus ir grąžinti į juos išsamias nuostatas reglamentuojančias teisėsaugos pareigūnų elgesį susidūrus su diplomatų imunitetų nuo administracinės jurisdikcijos.

Nekyla abejonų, kad tiek imunitetai nuo priimančiosios valstybės civilinės ir administracinės jurisdikcijos yra itin svarbūs siekiant užtikrinti diplomato veiklos nepriklausomumą nuo priimančiosios valstybės bei efektyvų funkcijų vykdymą. Tačiau kaip ir bet koks imunitetas, jie negali sudaryti sąlygų diplomatai pažeidinėti priimančiosios valstybės įstatymus, net ir tuos, už kuriuos tėra numatytos smulkios administracinės baudos ar piktnaudžiauti imunitetu vykdant tam tikrą komercinę-

⁷⁰ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 125.

⁷¹ Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. liepos 25 d. įsakymas Nr. 5-V-462 „Dėl Kelių eismo taisyklių administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo instrukcijos patvirtinimo“ pripažinimo netekusiais galios. TAR, 2014-06-05, Nr. 7183.

profesinę veiklą. Nors manytina, kad didžioji dauguma diplomatų yra aukštos kultūros asmenys, gerbiantys priimančiosios valstybės teisę, kuriems neprireikia pasinaudoti imunitetu nuo jos, tačiau yra ir tų diplomatų, kurie piktnaudžiauja savo privilegijuotu statusu, dėl to priimančioji valstybė prašyti siunčiančiosios valstybės panaikinti diplomato, sistemiskai pažeidinėjančio administracinę teisę ar privačiuose komerciniuose ar profesiniuose santykiuose besinaudojančio imunitetu, imunitetą nuo administracinės arba civilinės jurisdikcijos. Kraštutinė priemonė, kaip ir imuniteto nuo baudžiamosios jurisdikcijos atveju, yra pranešimas atstovaujamajai valstybei, kad diplomatas yra nepageidaujamas (*persona non grata*).

3. Fiskaliniai imunitetai

3.1. Atleidimas nuo priimančiosios valstybės mokesčių

Tam, kad diplomatai galėtų tinkamai vykdyti savo funkcijas, jų veikla turi nebūti apsunkinta įvairiais priimančiosios valstybės mokesčiais. Apskritai mokestinės privilegijos diplomatams teikiamos atsižvelgiant į bendrąjį principą, kad diplomatui turi imunitetą nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos ir jiems taikoma siunčiančiosios valstybės jurisdikcija, todėl visus mokesčius diplomatai turi mokėti siunčiančiajai valstybei, išskyrus tam tikras išimtis. Diplomatus neatleidus nuo priimančiosios valstybės mokesčių ir jiems galiojant siunčiančiosios valstybės mokestinei jurisdikcijai diplomatams iškyla dvigubo apmokestinimo grėsmė.⁷² Šioje darbo dalyje bus atsakoma į klausimus: kodėl diplomatams yra suteikiama atleidimo nuo priimančiosios valstybės mokesčių privilegija ir kokia yra diplomatų atleidimo nuo mokesčių sistema Lietuvos Respublikoje, bus kartu siekiama nustatyti ar reguliavimas yra pakankamai aiškus ir nėra perteklinis.

Vienos konvencijos 34 straipsnis numato bendro pobūdžio diplomatų atleidimą nuo visų priimančiosios valstybės mokesčių ir rinkliavų pažymėdamas, kad diplomatai atleidžiami nuo visų asmens ir nekilnojamojo turto, valstybinių, regioninių ir municipalinių mokesčių bei rinkliavų. Toliau 34 straipsnio 1 dalis išdėsto visas išimtis iš šios bendrosios taisyklės, kitaip tariant nurodo atvejus, kada diplomatui netaikoma aptariama atleidimo mokesčių privilegija. Pažymėtina, kad šias išimtis yra tikslinga grupuoti į tris grupes pagal panašumą.

Pirmoji išimtis nurodo, kad diplomatas nėra atleidžiamas nuo priimančiosios valstybės netiesioginių mokesčių, kurie paprastai būna įskaičiuoti į prekių ir paslaugų kainą. Vienos konvencija numato, kad diplomatas nėra atleidžiamas nuo netiesioginių mokesčių, paprastai įskaičiuotų į prekių ir paslaugų kainą. Netiesioginiai mokesčiai tai pajamų mokesčiai, kuriuos mokesčių mokėtojas sumoka ne gaudamas pajamas, o jas išleisdamas, t. y. įsigydamas prekių ir paslaugų.⁷³ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 36 straipsnis numato, kad užsienio valstybių diplomatams netaikomas importo pridėtinės vertės mokestis, tačiau šie diplomatai negali būti Lietuvos Respublikos

⁷² DENZA E., *Diplomatic law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Oxford University Press. Oxford. 2015. Psl. 299

⁷³ VAINIENĖ R., *Ekonomikos terminų žodynas* per Verslo žinios, Žodynas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-18]. Prieiga per internetą: <http://zodynas.vz.lt/Netiesioginiai-mokesčiai>

piliečiais ar nuolatiniais gyventojais.⁷⁴ Įstatymo 47 straipsnis nurodo, kad diplomatinė atstovybių oficialiai veiklai ir jos personalui apmokestinamos taikant 0 procentų pridėtinės vertės mokesčio tarifą. Tačiau ši privilegija taikoma ne visoms prekėms, nes prekių, kurioms netaikoma nustato Lietuvos Respublikos vyriausybė (toliau – Nutarimas).⁷⁵

Kitas netiesioginis mokestis yra akcizai. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 2 punktą numato, kad nuo akcizų atleidžiamos akcizais apmokestinamos prekės, jeigu jos yra skirtos užsienio diplomatinė atstovybių oficialiai veiklai ir atstovybės nariams bei pastarųjų šeimos nariams, jeigu šie asmenys nėra Lietuvos Respublikos piliečiai ir nuolat Lietuvos Respublikoje negyvena.⁷⁶ Įstatymas įtvirtina analogišką taisyklę kaip ir pridėtinės vertės imuniteto atveju – akcizų mokesčio lengvatos yra taikomos pariteto pagrindais.

Tiek akcizai tiek ir pridėtinės vertės mokestis Lietuvos Respublikos reguliavime yra pakankamai panašus, nes abu gali būti taikomi *inter alia* diplomatinėms atstovybėms ir jų nariams pariteto pagrindais. Be to, kadangi abu šie mokesčiai yra netiesioginiai, jie yra įskaitomi į prekių kainą, dėl to diplomatams vėliau gali būti gražinami. Tiek akcizų tiek pridėtinės vertės mokesčio lengvatų taikymo tvarką nustato tas pats Nutarimas. Jame aiškiai nurodomos tos pačios aukščiau minėtos taisyklės dėl to, kokiems asmenims gali būti taikomos lengvatos. Nutarimas taip pat aiškiai įtvirtina kokia tvarka ir kur turi kreiptis užsienio valstybių diplomatai ir diplomatinės atstovybės. Vis dėlto, neigiamai vertintina tai, kad nėra viešai prieinamo šio teisės akto vertimo, kad užsienio diplomatai galėtų su juo susipažinti.

Atkreiptinas dėmesys į egzistuojančią problemą, kad aptariamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas prieštarauja Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl užsienio valstybių diplomatinė atstovybių statuso Lietuvos Respublikoje statuso 10 straipsniui, kuriame pasakyta, kad diplomatai ir administracinio bei techninio personalo nariai atleidžiami nuo visų mokesčių, išskyrus netiesioginius mokesčius.⁷⁷ Tokia pat taisyklė įtvirtinta ir Vienos konvencijos 34 straipsnio 1 punkte, kuris nurodo, kad diplomatai nėra atleidžiami nuo netiesioginių mokesčių. Žinoma, valstybės visada gali

⁷⁴ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002-04-05, Nr. 35-1271.

⁷⁵ Dėl Pridėtinės vertės mokesčio ir akcizų lengvatų taikymo prekėms ir paslaugoms, skirtoms diplomatinėms atstovybėms, konsulinėms įstaigoms ir tarptautinėms organizacijoms ar jų atstovybėms, taip pat šių atstovybių ir įstaigų nariams ir jų šeimų nariams bei Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos šalių kariuomenių vienetams ir (arba) juos lydintiems civiliams darbuotojams, taisyklių patvirtinimo, Valstybės žinios, 2004-04-21, Nr. 58-2052.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 73-2517.

⁷⁷ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 145.

susitarti dėl palankesnių sąlygų nei kad numatyta Vienos konvencijoje, tačiau tai nepaaiškina Nutarimo ir minėto įstatymo 10 straipsnio santykio. Kaip minėta aukščiau netiesioginių mokesčių netaikymą Lietuvos Respublikoje pagrindžia tiek pridėtinės vertės, tiek akcizų įstatymai, todėl jų reguliavimas neatitinka Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių statuso Lietuvos Respublikoje statuso 10 straipsniui. Kita vertus, PVM grąžinimo galimybė numatyta minėtame Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 21 straipsnyje, todėl pastarojo įstatymo 21 straipsnis gali būti laikomas specialiąja norma įstatymo dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso 10 straipsniui. Autoriaus nuomone, šį neatitikimą reiktų aiškinti taip, kad įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso numato bendrąją taisyklę, kurią įgyvendina atskiri konkrečius netiesioginius mokesčius reglamentuojantys įstatymai. Žinoma, tai negali būti pasiteisinimas įstatymų leidėjui užmiršti galiojančią įstatymą dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso, dėl to įstatymų leidėjas turėtų šį įstatymą atnaujinti arba panaikinti.

Antroji išimčių grupė apima 34 straipsnio b, c ir d punktus, kadangi šie punktai visiškai atitinka Vienos konvencijos 31 straipsnio 1 dalyje numatyta išimtis iš diplomatų civilinės jurisdikcijos. Viena iš svariausių problemų, įvardinamų šioje išimčių grupėje yra klausimas ar diplomato rezidencija patenka į b dalies išimtį ir dėl to gali būti apmokestinama? Atsakymas į šį klausimą yra susijęs su kita problema – priimančiosios valstybės teismų teisė vykdyti jurisdikciją bet kokiam diplomatui priklausančiam ir toje valstybėje esančiam nekilnojamajam turtui, įskaitant jo rezidenciją. Šioje vietoje mokslininkų nuomonės išsiskiria, nes, pavyzdžiui, E. Denza teigia, jog priimančiosios valstybės jurisdikciją neturėtų būti taikoma mokesčių klausimais.⁷⁸ Kitaip tariant diplomatai turi imunitetą nuo nekilnojamojo turto mokesčių už nuosavybės teise turimą rezidenciją. Šiai nuomonei pritaria ir A. Paksas, teigdamas, kad diplomatų (ne vien atstovybės vadovo) gyvenamosios vietos rezidencijos yra būtina prielaida jų oficialioms funkcijoms priimančiojoje valstybėje vykdyti. Su tokiomis autorių pozicijomis sutiktina atsižvelgiant į analizę pateiktą nagrinėjant diplomatų imunitetą nuo priimančiosios valstybės civilinės jurisdikcijos išimtis. Diplomato rezidencija turi sąsają su oficialių diplomatų funkcijų vykdymu, tuo tarpu kitas diplomatui priklausantis nekilnojamasis turtas tokios sąsajos neturi ir tenkina asmeninius diplomato poreikius, dėl to neturėtų būti

⁷⁸ DENZA E., *Diplomatic law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Oxfordas: Oxford University Press, 2015.

atleidžiamas nuo apmokestinimo priimančiosios valstybės nekilnojamojo turto mokesčiais.

Aptariamos išimčių grupės atveju Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas nenumato jokių nesiskiriančių nuostatų. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 1 punktą numato, kad nekilnojamojo turto mokesčiu nėra apmokestinamas nekilnojamasis turtas, už kurį mokestį moka užsienio valstybių diplomatinės atstovybės, konsulinės įstaigos ar tarptautinės organizacijos.⁷⁹ Jokių specifinių taisyklių nenumato ir Lietuvos Respublikos paveldimo turto mokesčio įstatymas.⁸⁰ Galiausiai pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas taip pat nenumato jokių nuo Vienos konvencijos nukrypstančių ar ją papildančių taisyklių.⁸¹ Jame pažymėta tik tiek, kad diplomatai nebūtų laikomi nuolatiniais Lietuvos Respublikos gyventojais. Tai reiškia, kad Lietuvos Respublikos reguliavimas, aptariant šias išimtis yra standartinis ir visiškai atitinkantis Vienos konvencijos reguliavimą. Teigiamai vertintina tai, kad įstatymai nekartoja Vienos konvencijos nuostatų.

Trečioji išimčių grupė apima 34 straipsnio e ir f dalis, įtvirtinančias išimtis dėl mokesčių už diplomatui suteiktas paslaugas ir žyminį, registravimo ir analogiškus mokesčius, hipotekos mokestį, notarinius mokesčius ir kitus mokesčius, tačiau tokie mokesčiai nebūtų taikomi, jeigu jų apmokestinimo objektas yra atstovybės patalpos, įskaitant ir jos vadovo rezidenciją (Vienos konvencijos 23 straipsnis). 34 straipsnio e punkte numatyta išimtis pakankamai aiški, be to, atitinka ir 23 straipsnyje numatytą analogišką taisyklę.

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso 10 straipsnis įtvirtina analogiškas taisykles nurodytosioms Vienos konvencijos 34 straipsnyje. Iš esmės reguliavimas nesiskiria, tačiau pastebimas skirtumas dėl Vienos konvencijos 34 straipsnio f punkte numatytos išimties dėl žyminio, registravimo ir kitų analogiškų mokesčių, kadangi aptariamo įstatymo 10 straipsnis tokios išimties nenumato. Tam būtina ištirti visą susijusį Lietuvos Respublikos reguliavimą ir atsakyti į klausimą ar žyminis ir analogiški mokesčiai patenka į išimtį ir pagal Lietuvos Respublikos nacionalinius teisės aktus.

Nei civilinio proceso kodeksas, nei Civilinis kodeksas nepateikia jokių taisyklių dėl žyminio mokesčio ar analogiškų mokesčių netaikymo užsienio diplomatams. Jokių

⁷⁹ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2005-06-18, Nr. 76-2741

⁸⁰ Lietuvos Respublikos paveldimo turto mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002-12-24, Nr. 123-5531

⁸¹ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002-07-19, Nr. 73-3085

aiškesnių nuostatų dėl žyminio mokesčio netaikymo nepateikia ir 1994 m. įsigaliojęs ir nuo 2001 m. nebegaliojantis žyminio mokesčio įstatymas, kurio nuostatos buvo vėliau inkorporuotos į Civilinį kodeksą.⁸² Atsižvelgiant į aptartą teisinį reguliavimą, darytina išvada, kad diplomatas nėra atleidžiamas nuo žyminio mokesčio ir analogiškų Vienos konvencijos 34 straipsnio f punkte numatytų mokesčių.

3.2. Diplomato atleidimas nuo priimančiosios valstybės prievolių

Atstovaujamosios valstybės diplomatų atleidimą nuo priimančiosios valstybės prievolių iš esmės įtvirtina du Vienos konvencijos straipsniai – 33 ir 35. Vienos konvencijos 33 straipsnis numato, kad diplomatas yra atleidžiamas nuo priimančiojoje valstybėje galiojančių socialinio aprūpinimo prievolių, kiek tai susiję su jo tarnyba atstovaujamajai valstybei. Šis atleidimas netaikomas dvejais atvejais: 1) Vienos konvencijos 33 straipsnio 3 dalyje numatytu atveju, kuomet diplomatas yra įdarbinęs asmenis, kuriems netaikomas atleidimas nuo priimančiosios valstybės prievolių, jis turi dalyvauti priimančiosios valstybės socialinio aprūpinimo sistemoje; 2) Vienos konvencijos 33 straipsnio 4 dalyje numatytu atveju, t. y. savanoriškai dalyvaujanti priimančiosios valstybės socialinio aprūpinimo sistemoje, jei apskritai toks dalyvavimas leidžiamas. Apskritai kalbant, diplomatas yra atleidžiamas nuo bet kokių pareigų ir įmokų nuo priimančiosios valstybės socialinės apsaugos srityje, nes visą jo socialinį aprūpinimą ligos, nedarbingumo ar kitais atvejais turi užtikrinti siunčiančioji valstybė.⁸³ Tačiau diplomatas nėra atleidžiamas nuo priimančiosios valstybės socialinio aprūpinimo įstatymų ta apimtimi, kuria jis yra darbdavys kitiems asmenims, kurie patys nėra atleisti nuo priimančiosios valstybės socialinio aprūpinimo prievolių Vienos konvencijos 33 straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais. Šiuo atveju diplomatas yra darbdavys ir privalo užtikrinti ne mažesnę socialinio aprūpinimo standartą nei kad reikalaujamas pagal priimančiosios valstybės įstatymus, jis privalo mokėti visas darbdavių mokamas įmokas už darbuotoją ir bendradarbiauti su socialinės apsaugos institucijomis. Tačiau problemų gali kilti tokiu atveju, jeigu diplomatas nevykdo savo, kaip darbdavio socialinio aprūpinimo prievolių, nes jis naudojasi imunitetu priimančiosios valstybės atsakomybės.

Panaši problema gali iškilti ir aptariant Vienos konvencijos 33 straipsnio 4 dalyje numatytą diplomato galimybę savanoriškai dalyvauti priimančiosios valstybės priimančiosios valstybės socialinio aprūpinimo sistemoje. Tokia praktika nėra paplitusi,

⁸² Lietuvos Respublikos žyminio mokesčio įstatymas. Valstybės žinios 1994-07-08, Nr. 51-950.

⁸³ PETRAUSKAS Z., ŽALIMAS D., ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ S., *Diplomatinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. p. 133.

kadangi valstybės tokio dalyvavimo neleidžia dėl tos pačios problemos – diplomatomis nevykdant savo pareigų prieš priimančiąją valstybę ši neturi galimybių užtikrinti prievolių laikymosi.⁸⁴

Vienos konvencijos 35 straipsnyje įtvirtintas diplomatų atleidimas nuo visų darbo ir kitų viešųjų prievolių, nepriklausomai nuo jų pobūdžio, bei karinių prievolių, tokių kaip rekvizicija, kontribucija ar kariuomenės postovis. Visų pirma, aptartinos karinių prievolių sąvokos, nurodytos šiame straipsnyje. Rekvizicija yra priverstinis neatlygintinis turto nusavinimas ar laikinas paėmimas.⁸⁵ Kontribucija yra prievartinės piniginės rinkliavos iš okupuotos teritorijos gyventojų.⁸⁶ Kariuomenės postovis rašytinis ar žodinis įsakymas turimose patalpose apgyvendinti karius.⁸⁷ Vadovaujantis Tarptautinės teisės komisijos komentaru, atleidimas nuo priimančiosios valstybės prievolių turėtų apimti ir asmeninio pobūdžio prievolės, pavyzdžiui stichinių nelaimių padarinių šalinimo ir pan.⁸⁸ Dėl ypatingo diplomatų statuso pagrindinis klausimas, į kurį reikia atsakyti yra tai, ar priimančiosios valstybės prievolės apskritai galėtų būti taikomos ne priimančiosios valstybės piliečiams bei nuolatiniais gyventojams. Kaip minėta, pagal Vienos konvencijos 8 straipsnio 1 dalį, diplomatai paprastai turėtų būti atstovaujamosios valstybės piliečiai, tačiau gali būti ir priimančiosios ar trečiosios valstybės piliečiai. Dėl tokio reguliavimo manytina, pareiga atlikti valstybines prievolės turėtų kilti ne kam kitam kaip priimančiosios valstybės piliečiams ar nuolat ten gyvenantiems asmenims. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 2 straipsnio 8 ir 9 dalis, karo prievolės ir karo prievolinko apibrėžimas yra sudaromas jį siejant su Lietuvos Respublikos pilietybe. Pavyzdžiui, karo prievolinką įstatymas apibrėžia kaip pilnametį Lietuvos Respublikos pilietį, turintį karo prievolę.⁸⁹ Lygiai toks pat reikalavimas numatytas ir Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir priimančiosios šalies paramos įstatymo 15 ir 22 straipsniuose, kurie glaudžiai susieja visuotinės mobilizacijos pareigų vykdymą su Lietuvos Respublikos pilietybe.⁹⁰ Atitinkamai tai reiškia, kad nuo valstybinių prievolių atlikimo yra atleidžiami visi asmenys, kurie nėra priimančiosios valstybės

⁸⁴ PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000. p. 157.

⁸⁵ Žodynas.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/r/rekvizicija>>.

⁸⁶ Žodžiai.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Kontribucija&wid=10527>>.

⁸⁷ Dictionary.com [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.dictionary.com/browse/billeting>>.

⁸⁸ PETRAUSKAS Z., ŽALIMAS D., ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ S., *Diplomatinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. p. 132.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas. Valstybės žinios, 1996-11-06, Nr. 106-2427

⁹⁰ Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir priimančiosios šalies paramos įstatymas. Valstybės žinios, 1996-12-04.

piliečiai ir nuolat priimančiojoje valstybėje negyvena. Dažniausiai diplomatai nėra nei priimančiosios valstybės piliečiai nei nuolat ten gyvenantys asmenys, nes, tikėtina, kad priimančiojoje valstybėje gyvena tik tą laikotarpį, kurį yra atsiųsti vykdyti oficialias atstovaujamosios valstybės funkcijas. Autoriaus nuomone, Vienos konvencijos 35 straipsnis yra imperatyvaus pobūdžio ir bet koks bandymas įpareigoti siunčiančiosios valstybės diplomata atlikti priimančiosios valstybės prievoles būtų tiesioginis diplomato imuniteto pažeidimas, nes, kaip minėta, imunitetai pasižymi funkcinio pobūdžiu, todėl įpareigojimas atlikti šias prievoles neabejotinai pažeistų diplomato galimybę atlikti savo funkcijas ir sudarytų sąlygas trikdyti diplomatų veiklą.

3.3. Muitų privilegijos ir laisvas diplomato judėjimas priimančiosios valstybės teritorijoje

Tam, kad diplomatas galėtų tinkamai vykdyti savo funkcijas, diplomatui būti užtikrinti neapsunkintą patekimą į priimančiąją valstybę bei laisvą judėjimą priimančiosios valstybės teritorijoje. Tinkamam diplomatų funkcijų vykdymui itin svarbus yra laisvas diplomato judėjimas priimančiojoje valstybėje (Vienos konvencijos 25 straipsnis), tačiau ne ką mažiau svarbus turi būti užtikrintas laisvas diplomato judėjimas tiek valstybės viduje, tiek ir kertant sieną suteikiamos privilegijos sklandžiam ir greitam tranzitui atvykti į priimančiąją valstybę. Vienos konvencijos 36 straipsnis numato, kad priimančioji valstybė leidžia įvežti ir atleidžia nuo visų maito mokesčių ir susijusių rinkliavų, išskyrus atlyginimą už sandėliavimą, pervežimą ir panašias paslaugas prekes skirtas ne tik oficialiam naudojimui atstovybėje, tačiau ir prekes skirtas diplomato arba kartu gyvenančių šeimos narių asmeniniam naudojimui, įskaitant daiktus, skirtus jo įsikūrimui.

Vienos konvencijos 36 straipsnis įtvirtina diplomatų maitų privilegijas 1 dalyje nurodydamas, kad priimančioji valstybė pagal nacionalinius teisės aktus leidžia įvežti ir atleidžia nuo bet kokių taikytinų mokesčių ar rinkliavų, išskyrus atlyginimą už sandėliavimą, pervežimą ir pan. prekes, kurios skirtos: 1) oficialiam naudojimui atstovaujamosios valstybės diplomatinėje atstovybėje; 2) prekes, skirtas diplomato arba jo šeimos narių asmeniniam naudojimui, į šią kategoriją taip pat patenka prekės skirtos diplomato įsikūrimui. Antroji 36 straipsnio dalis numato asmeninio diplomato bagažo atleidimą nuo apžiūros, bent maitinės pareigūnams yra pagrindo manyti, kad diplomato vežami daiktai, kuriems nebūtų taikomos aukščiau minėtos išimtys įvežti ar išvežti būtų draudžiama pagal priimančiosios valstybės teisės aktus. Apžiūra gali būti atliekama tik diplomatui arba jo įgaliotam asmeniui dalyvaujant. Matoma, kad Vienos konvencija

atriboja muitų privilegijas į du atskirus elementus: 1) imunitetas nuo mokesčių ir rinkliavų ir 2) imunitetas nuo muitinio patikrinimo.

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinėjų atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso 13 straipsnis įtvirtina, kad atsižvelgiant į Lietuvos Respublikoje galiojančius įstatymus ir taisykles, užsienio valstybių diplomatinės atstovybės gali atsivežti daiktų skirtų oficialiai jos veiklai, o diplomatai ir jų šeimos nariai – asmeniniams poreikiams tenkinti. Už šiuos daiktus nėra imamas muito mokestis. Antrąją muitų privilegijos elementą įtvirtina antroji aptariamo straipsnio dalis, kuri nurodo, kad diplomatų asmeninis bagažas nėra tikrinamas nesant rimto pagrindo manyti, kad jame yra daiktų, kuriuos Lietuvos Respublikoje galiojantys įstatymai ir taisyklės draudžia įvežti ar išvežti arba jų įvežimą ir išvežimą reguliuoja tam tikros specialios taisyklės. Įstatymo 13 straipsnio trečioji dalis atkartoja Vienos konvencijos 36 straipsnio 2 dalies paskutinį sakinį nurodydama, kad bagažą tikrinti galima tik dalyvaujant diplomatumui ar jo įgaliotam asmeniui.

Muitinės įstatymo 46 straipsnis numato, kad muitinės priežiūra diplomatų transporto priemonėms taikoma Lietuvos Respublikos vyriausybės nustatyta tvarka.⁹¹ Tuo tarpu muitinės įstatymo 55 straipsnis numato, kad pirmumo tvarka atliekamas prekių, skirtų Lietuvos Respublikoje esančioms diplomatinėms arba konsulinėms atstovybėms, muitinis tikrinimas ir įforminimas. Poįstatyminis teisinis reguliavimas yra kiek painesnis. Iki 2007 m. galiojęs Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinta Užsienio valstybių diplomatinėjų atstovybių, konsulinių įstaigų bei tarptautinių organizacijų atstovybių ir jų narių krovinių įvežimo į Lietuvą, gabenimo tranzitu ir išvežimo iš Lietuvos Respublikos tvarka aiškiai reglamentavo muitinės taisykles, susijusias su *inter alia* užsienio valstybių diplomatinėjų atstovybių kroviniai bei šių atstovybių narių kroviniai buvo laikomi diplomatiniais kroviniais. Diplomatiniais kroviniais nebuvo laikomi alkoholio ir tabako gaminiai, skirti diplomatumams arba kitiems taisyklėse nurodytiems asmenims. Tačiau taisyklėms nustojus galioti atsakymo dėl muitų privilegijų įgyvendinimo tenka ieškoti kitame poįstatyminiame akte, įtvirtinančiame diplomatinio krovinio sąvoką – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintas Lietuvos Respublikos diplomatinio pašto ir diplomatinio krovinio gabenimo taisykles, kurios *expressis verbis* nenurodo, kad diplomato per sieną gabenamiems daiktams būtų taikomos muitų privilegijos. Taisyklių 5 punkte tiesiog nurodyta, kad į diplomatinio krovinio sąvoką patenka persikeliančio atstovybės darbuotojo ar jo šeimos narių asmeniniai ir įsikūrimui skirti daiktai. Dėl to matoma, kad poįstatyminis reguliavimas

⁹¹ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 73-2517.

nepateikia jokio aiškumo dėl muitų privilegijos taikymo diplomatų imunitetams, o veikiau verčia abejoti dėl poįstatyminio reguliavimo atitikties Lietuvos Respublikos įstatymui dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso.

Jeigu muitų privilegijos užtikrina neapsunkintą diplomato ir jo daiktų patekimą į priimančiąją valstybę ir iš jos, analogiškai, diplomatui būtina sudaryti sąlygas laisvai judėti priimančiosios valstybės teritorijoje. Vienos konvencijos 26 straipsnis, įtvirtinantis pareigą priimančiajai valstybei užtikrinti ne tik diplomatų, tačiau ir visų kitų atstovybės narių judėjimo ir kelionių laisvę priimančiosios valstybės teritorijoje, išskyrus įstatymais ar kitais teisės aktais nustatytas zonas, į kurias patekimas apribotas nacionalinio saugumo sumetimais. Toks reguliavimas logiškas, nes suderina tiek diplomatų, tiek priimančiosios valstybės tarpusavio interesus. Neabejotinai būtų taikomas pariteto principas, jeigu nacionaliniu teisės aktu priimančioji valstybė apribotų diplomatų judėjimo laisvę siunčiančiosios valstybės diplomatui ir pablogintų valstybių tarpusavio santykius.

Analizuojant Lietuvos Respublikos nacionalinius teisės aktus matyti, kad Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso *expressis verbis* nemini diplomatų judėjimo laisvės Lietuvos Respublikos teritorijoje. Taip pat ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra jokių nuostatų dėl diplomatų judėjimo laisvės suvaržymo dėl to darytina išvada, kad užsienio diplomatai gali laisvai judėti visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, žinoma, atsižvelgiant į tam tikras saugomas zonas, į kurias patekti negali ne tik diplomatai, tačiau ir kiti asmenys, pavyzdžiui, tam tikros oro uosto teritorijos ar kariniai objektai.

IŠVADOS

1. Diplomatu imunitetų raida natūraliai lėmė ir jų teorinių prielaidų kaitą. O išsamiausia ir moderniausia diplomatinės teisės kodifikacija – 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių – iš esmės atspindi diplomatų imunitetų funkcinio pobūdžio teoriją, nors atskiriems jos institutams aiškinti būtina pasitelkti ir ekstraterritorialumo teoriją. Vis tik šiuolaikinė diplomatų imunitetų samprata yra neįsivaizduojama be sąsajos į diplomato oficialias funkcijas. Be to, Vienos konvencijos ir susijusios teisės doktrinos analizė leidžia daryti išvadą, kad priėmus Vienos konvenciją prasmės nebeturi diplomatų imunitetų ir privilegijų atribojimas. Nors diplomatų imunitetai ir privilegijos savaime yra skirtingos kategorijos, tačiau šiais laikais abi yra taikomos sistemaiškai.
2. Lietuvos Respublikoje neretai pasitaiko situacijos, kuomet diplomatai vairuoja transporto priemonę neblaivūs, tačiau išvengia bet kokios atsakomybės piktnaudžiaudami asmens neliečiamybės imunitetu ir atsisakydami tikrintis alkoholio kiekį kraujyje. Autoriaus nuomone, toks asmens neliečiamybės imuniteto panaudojimas yra nesuderinamas su funkcinio imunitetų pobūdžiu ir reikalauja griežtų siunčiančiosios valstybės veiksmų, nes priimančioji valstybė neturi galimybės traukti diplomato atsakomybėn už pažeidimus. Be to, poįstatyminis reguliavimas susijęs su diplomatų asmens neliečiamybe ir imunitetu nuo administracinės jurisdikcijos turėtų būti tobulinamas, kadangi 2014 m. Lietuvos Respublikos generalinio komisaro įsakymu buvo panaikintos kelių eismo taisyklių administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo instrukcijos, kurios aiškiai ir detalai nurodė teisėsaugos institucijų funkcijas ir įgaliojimų apimtį, kuomet pareigūnai susiduria su diplomatu besinaudojančiu asmens neliečiamybės imunitetu bei imunitetu nuo priimančiosios valstybės administracinės jurisdikcijos. Autoriaus nuomone, būtina priimti poįstatyminį teisės aktą, kuris reglamentuotų šias situacijas ir suteiktų aiškumo teisėsaugos institucijoms, susiduriančioms su šiais diplomatų imunitetais.
3. Palyginus su kitais darbe aptartais imunitetais, imunitetas nuo Lietuvos Respublikos civilinės jurisdikcijos yra labiausiai susistemintas, kadangi visos susijusios nuostatos nuosekliai išdėstytos viename Civilinio proceso kodekso skyriuje. Įstatymų leidėjas turėtų atitinkamai susisteminti ir imunitetus nuo Lietuvos Respublikos baudžiamosios ir administracinės jurisdikcijos atitinkamai Baudžiamojo proceso kodekse ir Administracinių bylų teisenos įstatyme.

4. Imunitetas nuo Lietuvos Respublikos civilinės jurisdikcijos yra įgyvendintas nepakankamai išsamiai, kadangi įstatymų leidėjas praplėtė Vienos konvencijoje numatytas išimtis nuo civilinės jurisdikcijos, neatsižvelgdamas į situacijas, kuomet diplomatas veikia civiliniuose santykiuose, tačiau atstovaujamosios valstybės vardu, vykdydamas savo oficialias funkcijas.
5. Diplomatus fiskaliniai imunitetai Lietuvos Respublikoje netinkamai įgyvendinami Lietuvos Respublikos įstatyme dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso, kadangi šio įstatymo nuostata numatanti, kad diplomatai neatleidžiami nuo netiesioginių mokesčių prieštarauja Akcizų įstatymui ir Pridėtinės vertės mokesčio įstatymams. Muitų privilegijos analizė parodo, kad Lietuvos Respublikos įstatyminis reguliavimas yra pakankamai aiškus, priešingai negu poįstatyminiam reguliavime, nes buvo panaikinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinta užsienio valstybių diplomatinių atstovybių, konsulinių įstaigų bei tarptautinių organizacijų atstovybių ir jų narių krovinių įvežimo į Lietuvos Respubliką, gabenimo tranzitu ir išvežimo iš Lietuvos Respublikos tvarka, kuri detaliam reglamentavimui diplomatams taikomas muitų privilegijas. Autoriaus nuomone, su diplomatų muitų privilegijomis susijusios nuostatos turėtų būti perkeltos į galiojančias Lietuvos Respublikos diplomatinio pašto ir diplomatinio krovinių gabenimo taisykles.
6. Autorius siūlytų įstatymų leidėjui panaikinti Lietuvos Respublikos įstatymą dėl užsienio dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso, kadangi šis įstatymas iš esmės perkelia Vienos konvenciją, tačiau daro tai netinkamai: jame nurodyta, kad diplomatai naudojami imunitetu nuo Lietuvos Respublikos baudžiamosios atsakomybės, o ne nuo jurisdikcijos, kaip kad pagal Vienos konvenciją. Įstatymas išplečia imunitetų nuo civilinės jurisdikcijos išimtis, neatsižvelgdamas į funkcinį imunitetų pobūdį. Be to, įstatymas sukelia neaiškumų dėl Lietuvos Respublikos netiesioginių mokesčių taikymo diplomatams.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0.
2. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. TAR, 2015-07-10, Nr. 11216.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-09, Nr. 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-06-28, Nr. 52-1482.
7. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001-11-23, Nr. 98-3482.
8. Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-01-15, Nr. 7-140.
9. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios* 2002, Nr. 2002, 13-467.
10. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-07-19, Nr. 73-3085.
11. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinėms atstovybėms Lietuvos Respublikoje statuso. *Valstybės žinios*, 1991-10-20, Nr. 29-791.
12. Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-11-06, Nr. 106-2427
13. Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir priimančiosios šalies paramos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-12-04.
14. Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004-04-30, Nr. 73-2517.
15. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005-06-18, Nr. 76-2741

16. Lietuvos Respublikos paveldimo turto mokesčio įstatymas, *Valstybės žinios*, 2002-12-24, Nr. 123-5531.
17. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-04-05, Nr. 35-1271.
18. Lietuvos Respublikos žyminio mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-07-08, Nr. 51-950.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių, konsulinių įstaigų bei tarptautinių organizacijų atstovybių narių akreditavimo Lietuvos Respublikoje nuostatų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 1998-01-14, Nr. 5-82.
20. Dėl Pridėtinės vertės mokesčio ir akcizų lengvatų taikymo prekėms ir paslaugoms, skirtoms diplomatinėms atstovybėms, konsulinėms įstaigoms ir tarptautinėms organizacijoms ar jų atstovybėms, taip pat šių atstovybių ir įstaigų nariams ir jų šeimų nariams bei Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos šalių kariuomenių vienetams ir (arba) juos lydintiems civiliams darbuotojams, taisyklių patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 2004-04-21, Nr. 58-2052.
21. Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. liepos 25 d. įsakymas Nr. 5-V-462 „Dėl Kelių eismo taisyklių administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo instrukcijos patvirtinimo“ pripažinimo netekusiais galios. TAR, 2014-06-05, Nr. 7183.
22. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas „Dėl palankesnės arba nepalankesnės pridėtinės vertės mokesčio ir akcizų grąžinimo užsienio valstybės diplomatinei atstovybei arba konsulinei įstaigai tvarkos nustatymo.“ *Valstybės žinios*, 2002-06-28, Nr. 65-2686.

Tarptautinės teisės aktai

23. 1973 m. Konvencija dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudimo už juos. *Valstybės žinios* 2002-10-09, Nr. 97-4257.
24. 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių, *Valstybės žinios*, 1999-10-06, Nr. 83-2455.

Specialioji literatūra

25. BAUMANN C. E., *Diplomatic Kidnapings A Revolutionary Tactic of Urban Terrorism*. Haga: Nijhoff, 1973.
26. BISWANATH S., *A Diplomat's Handbook of International Law and Practice*. Dordrechtas: Martinus Nijhoff Publishers, 1988.
27. COHEN R and WESTBROOK R, *Amarna Diplomacy: The Beginnings of International Relations*. Baltimore: John Hopkins University Press, 2000.
28. DENZA E., *Diplomatic Agents and Missions, Privileges and Immunities*. Encyclopedia of Public International Law, Vol. 1. Amsterdamas. North-Holland, 1992.
29. DENZA E., *Diplomatic law: a commentary on the Vienna Convention on on Diplomatic relations*. Oxford university press, Oxford 2015.
30. DENZA E., *Diplomatic Privileges and Immunities. The Contemporary Significance of the Harward Draft Convention*. [interaktyvus]. Straipsnių rinkinys The Harvard Research in International law: Contemporary Analysis and Appraisal. [žiūrėta 2017-03-13]. Prieiga per internetą: <<http://s1.downloadmienphi.net/file/downloadfile4/206/1392182.pdf>>.
31. DENZA E., *Vienna Convention on Diplomatic Relations* [interaktyvus]. United Nations Audiovisual Library of International Law 2009. [žiūrėta 2017-03-13]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/avl/pdf/ha/vcdr/vcdr_e.pdf>.
32. *Diplomatic privileges and immunities* [interaktyvus]. Harvard Research in International Law, 1932, American Journal of International Law, vol. 26 (Supp 1932).
33. FELTHAM G. R., *Diplomatijos vadovas*. Vilnius: „Versus aureus“, 2009.
34. GARCIA M. J., *Diplomatic Immunity: History and Overview* [interaktyvus]. CRS Report for Congress. [žiūrėta 2017-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://congressionalresearch.com/RS21672/document.php?study=Diplomatic+Immunity+History+and+Overview>>.
35. GROTIUS H., *The Law of War and Peace in three books* [interaktyvus]. Lonang institute, 2005. Elektroninis leidinys. [žiūrėta 2017-03-18]. Prieiga per internetą: <<http://oll.libertyfund.org/titles/grotius-the-rights-of-war-and-peace-2005-ed-3-vols>>.
36. HARDY M., *Modern Diplomatic Law. Mančesteris*: Manchester University Press, 1968.
37. KERELEY E. L., *Some Aspects of the Vienna Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per

interneta:

<<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ajil56&div=13&id=&page=>>

38. LEE D., HOCKING B., *Diplomacy* [interaktyvus]. Bradfordas, University Press, 2011. [žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <https://bradscholars.brad.ac.uk/bitstream/handle/10454/7210/IPSA_Encyp_Diplomacy_28_April.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
39. LESAFFER R., *Vienna and the codification of diplomatic law* [interaktyvus]. Oxford Public International Law. [žiūrėta 2017-03-13]. Prieiga per internetą: <<http://opil.ouplaw.com/page/vienna-and-the-codification-of-diplomatic-law>>.
40. MAGINNIS V. L., *Limiting Diplomatic Immunity: Lessons Learned from the 1946 Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations* [interaktyvus]. Niujorkas: Brooklyn Journal of International Law, 2003. [žiūrėta 2017-03-18].
41. MURTY B. S., *The International Law of Diplomacy*. Londonas:, New Haven Press, 1989.
42. NAHLIK S. E., *Development of Diplomatic Law. Selected Problems*. Recueil des Cours. Haga: Hague Academy of International Law, 1990.
43. NEVERA A., *Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos apribojimai asmenims, kurie pagal tarptautinės teisės normas naudojami imunitetu* [interaktyvus]. Vilnius: Jurisprudencija, 2008 Vilnius. [žiūrėta 2017-03-28]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=266130>.
44. NICKOLSON H., *The Evolution of Diplomatic Method*. Lesteris: University of Leicester Press, 1998.
45. PETRAUSKAS Z., ŽALIMAS D., ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ S., *Diplomatinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
46. PAKSAS A., *Diplomatiniai imunitetai ir privilegijos ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000.
47. RANA K.S., *Inside Diplomacy*. Naujasis Delis: Manas Publications, 2000.
48. VAINIENĖ R., *Ekonomikos terminų žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-18]. Prieiga per internetą: <<http://zodynas.vz.lt/Netiesioginiai-mokesciai>>.
49. VAN DER TOORN K., *Migration and the spread of local cults*. Levenas: Peeters Publishers, 1995.
50. VADAPALAS V., *Tarptautinė teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 1998.

51. VARK R., *Diplomatic Agents, Civil Actions and Jurisdictional Immunity* [interaktyvus]. Tartu: Tartu University Press, 2005. [žiūrėta 2017-03-24]. Prieiga per internetą: <https://www.academia.edu/2341881/Diplomatic_Agents_Civil_Actions_and_Jurisdictional_Immunity?auto=download>.
52. WOOD J., SERRES J., *Diplomatic Ceremonial and Protocol*. Niujorkas: Columbia University Press, 1970. Prieiga per internetą: <https://www.brooklaw.edu/students/journals/bjil/bjil28iii_maginnis.pdf>.

Teismų praktika ir kita praktinė medžiaga

53. Anglijos apeliacinis teismas. *High Commissioner for India et al. v. Ghosh* 1960.
54. Anglijos aukštasis teismas. *Propend Finance Property Ltd. v. Sing and the Commissioner of the Australian Federal Police*, 1997.
55. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1980 gegužės 24 d. sprendimas *JAV diplomatinio ir konsulinio personalo Teherane byloje (JAV v Iraną)*.
56. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1955 m. balandžio 6 d. sprendimas *Notebomo byloje (Lichtenšteinas v. Gvatemala)*.
57. Nuolatinis teisingumo teismas. 1924 m. rugpjūčio 30 d. *Mavrommatis Palestine Concessions*.

Kiti šaltiniai

58. *Baltarusijos ambasada atsisako komentuoti neblaivaus jos diplomato padarytą avariją Vilniuje* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/baltarusijos-ambasada-atsisako-komentuoti-neblaivaus-jos-diplomato-padaryta-avarija-vilniuje.d?id=50456096>>.
59. *Britų diplomatas vairavo išgėręs* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/britu-diplomatas-vairavo-isgeres.d?id=10190873>>..
60. Dictionary.com [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.dictionary.com/browse/billeting>>.
61. *Diplomatic privileges and immunities. Memorandum describing the practice of Her Majesty's Government in the United Kingdom*. Protocol department of the Foreign and Commonwealth Office. 1990.

62. *Girtas diplomatas Paryžiaus pareigūnus privertė surengti jo medžioklę* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/paryziuje-policija-persekiojo-girta-diplomata-57-341881>>.
63. Immunity from criminal jurisdiction [interaktyvus]. Latvijos Respublikos užsienio reikalų ministerija. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.mfa.gov.lv/en/about-the-ministry/state-protocol/immunity-from-criminal-jurisdiction>>.
64. Jungtinės Karalystės diplomatinių privilegijų įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1964/81/pdfs/ukpga_19640081_en.pdf>.
65. Jungtinių Valstijų kodeksas, 254 straipsnis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-29]. Prieiga per internetą: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/22/254a>>.
66. *Kybartų pasienyje rusas pateikė suklastotus dokumentus ir įrodinėjo, esąs diplomatas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/kybartu-pasienyje-rusas-pateike-suklastotus-dokumentus-ir-irodinejo-esas-diplomatas.d?id=61208195>>.
67. *Reidas Vilniuje: įkliuęs Rusijos diplomatas alkotesterio išvengė prisidengęs neliečiamybe* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/reidas-vilniuje-ikliuves-rusijos-diplomatas-alkotesterio-isvenge-prisidenges-nelieciamybe-59-724920>>.
68. *Rusų diplomatas naktį Klaipėdoje ambasados automobiliu vožėsi į stulpą ir į sieną* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/rusu-diplomatas-nakti-klaipedoje-ambasados-automobiliu-vozesi-i-stulpa-ir-i-siena.d?id=49706780>>.
69. *Turkijos diplomatas visureigiu partrenkė moterį* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-27]. [Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/turkijos-diplomatas-vilniuje-visureigiu-partrenke-moteri.d?id=51451551>>.
70. Žodynas.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-04-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/r/rekvizicija>>.
71. Žodžiai.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Kontribucija&wid=10527>>.

SANTRAUKA (lietuvių kalba)

Šis magistro darbas aptaria istorinę diplomatų imunitetų evoliuciją ir parodo kaip keitėsi teorinis diplomatų imunitetų pagrindas skirtingais istoriniais laikotarpiais. Svarbiausias šiandieninis diplomatinės teisės, o kartu ir diplomatų imunitetų šaltinis – 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių iš esmės diplomatų imunitetus kildina iš funkcinio būtinumo teorija, vis dėlto jaučiama ir teritorinio atstovavimo teorijos įtaka.

Magistro darbe aptariami autoriaus nuomone svarbiausi diplomatų imunitetai: asmens neliečiamybė, imunitetas nuo baudžiamosios, civilinės ir administracinės jurisdikcijos. Tyrimas parodo, kad Lietuvos Respublikoje užsienio diplomatai daugiausia piktnaudžiauja asmens neliečiamybe ir imunitetu nuo administracinės jurisdikcijos. Neretai pasitaikantys piktnaudžiavimo diplomatų imunitetais atvejai kelia klausimą dėl poreikio susiaurinti diplomatų imunitetus, kad šie atitiktų funkcinį imunitetų pobūdį. Be to, pastebima, kad tiek įstatyminis, tiek poįstatyminis reguliavimas Lietuvos Respublikoje turėtų būti aiškesnis ir nuoseklesnis.

Darbe giliau pažvelgiama ir į kai kurias svarbiausias diplomatų privilegijas, tokias kaip atleidimas nuo priimančiosios valstybės mokesčių, prievolių muitų privilegijos ir teisė laisvai judėti priimančiosios valstybės teritorijoje. Analizė parodo, kad minėtų privilegijų įgyvendinimas yra pakankamai neaiškus. Dėl to įstatymų leidėjas turėtų užtikrinti įstatymų ir poįstatyminio reguliavimo suderinimą. Be to, įstatymų leidėjas turėtų užtikrinti aiškų privilegijų poįstatyminį reguliavimą tam, kad teismams ir teisėsaugos institucijoms nekiltų abejonių diplomatų imunitetų nuo priimančiosios valstybės mokesčių ir muitų privilegijų srityse, kurios yra ypatingai neaiškiai įgyvendintos Lietuvos Respublikos teisiniame reguliavime.

SUMMARY (anglų kalba)

This master's thesis covers the historical evolution of diplomatic immunities and shows how the theoretical basis for diplomatic immunities changed along the historical periods. These days the main source for diplomatic law and diplomatic immunities is the 1961 Vienna convention on diplomatic relations that is based not only on the dominant functional necessity theory, but also is influenced by the territorial representation theory.

The thesis researches a few of the main and most vital diplomatic immunities: personal inviolability, immunity from criminal, civil and administrative jurisdiction. The

research shows that diplomats in the Republic of Lithuania abuse most commonly abuse their personal inviolability and the immunity from administrative jurisdiction. Commonly occurring abuses of diplomatic immunities raise the question of compliance with the principle of functional necessity. Meanwhile in Lithuania, immunity of administrative jurisdiction requires a closer look by the legislator to ensure clear regulation.

The author takes a deeper look into some of the most important privileges of diplomats: exemption of taxes, exemption from all duties of the receiving state, customs privileges and free movement within the receiving state. The analysis shows, that the implementation of the mentioned privileges is unclear and requires action of the legislator to ensure the compliance of laws and executive acts. Also, action of the legislator is required in ensuring the clear regulation of executive acts in the field of tax exemption and especially customs privileges, which are especially unclear.